

NAŠE PLANINE

GLASILO PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

GODINA II.

1950

BR. 6—

Vladimir Blašković:

Dan ustanka

Revolucionarni pohod protiv stoljetnog knuta i krvavog zla,
plameni protest protiv sotonske spletke i cinične laži,
borbeni poklič protiv fašističkog zvjerstva,
živa želja za mirom i pravdom,
vjekovna težnja za slobodom,
nepokolebljiva vjera u pobjedu istine,
ostvarenje volje radnoga naroda,

eto, to je dvadesetsedmi srpanj, veliki naš narodni praznik, Dan narodnog ustanka, svijetli blagdan slobodoljubivih naroda Narodne Republike Hrvatske!

Toga dana osvježavamo uspomene velike i slavne i gordost neka posebno prijatna i neobično snažna struji bićem našim. I koga čestitog i radinog čovjeka u zemlji ovoj našoj mnogo napaćenoj i nada sve nam dragoj, veliki taj Dan ustanka našeg narodnog da ne sjeti borbe najveće, najslavnije, najpobjedonosnije u mnogostoljetnoj i događajima bogatoj, povijesti našoj! I kao na brojanici teškoj i beskonačnoj nižu se sjećanja i tu se redaju:

sve muke,
sve patnje,
sva stradanja naša;
lelek,
jauk i
zgrčena pest naroda našeg;
otpor herojski i
samoprijegor golemi.

U dvadesetsedmom srpnju sadržana je vječna slava
našega krša,
naših šuma,
naše ravni
našeg mora;
velike naše borbe partizanske.

U dvadesetsedmom srpnju odražava se epopeja besprimjerna
ofanzive Četvrte i Pete.

I — u svemu tome — pokušaj očajnički i smiješna bruka' ne-
moćnog zlikovca: razbješnjela hajka na najomiljelijeg borca Drugog
imperijalističkog svjetskog rata i visoka ucjena na glavu heroja
slavnog, našeg dragog druga Tita.

I bilo to danas kome pravo ili krivo, priznavao to ili odricao,
bilo je to tako, i baš tako, i nikako drugačije!

To historijsko revolucionarno djelo i veliki Dan općeg narodnog
ustanka u Hrvatskoj, dvadesetsedmi srpanj tisuću devet stotina če-
trdeset i prve godine, izvršili su i ostvarili svi naši narodi predvođeni
Komunističkom partijom Jugoslavije i njezinim Centralnim komi-
tetom na čelu s drugom Josipom Brozom-Titom.

I odatle i zato pjeva pjesma:

»Tito — to smo svi mi!«

— — — — —

Sedam godina nakon toga Dana ustanka i tri godine nakon do-
vršenog jezivog ratnog kolopleta šuplje je odjeknula zlosretna, pako-
sna i kontrarevolucionarna rezolucija Informbiroa i pune već dvije
godine prazno pljušte klevete i laži besprincipijelnih revizionista
nedvosmisleno jasne nauke marksizma-lenjinizma.

A danas: devetu godišnjicu Dana ustanka dočekujemo i proslav-
ljamo uzdignute glave, svečano i vedro. O granitno čvrstu hrid našu
razbijaju se talasi zlurađe pokvarenosti. Sjećajući se slavnih dana
herojske i historijske naše narodnooslobodilačke borbe i misleći u
prividnoj osamljenosti našoj na jalovu sramotu neprijatelja našeg
neospornog narodnog napretka, koračajući odlučno ususret završnom
triumfu našeg prvog Petogodišnjeg plana, podvostručenom snagom
i čeličnom voljom prianjamo ostvarenju našeg historijskog zadatka
u miru: *izgrađujemo i izgradit ćemo socijalističku domovinu!*

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Korab, drugi vrh u našoj zemlji

Korab! Tako malo kazuje nam to ime, oporo i grubo u svom prizvuku. Tako malo, da rijetko tko i zna za Korab.

Ne znaju čak ni oni koji prolaze pokraj njega, putujući autobusom od Skoplja za Debar i Ohrid, drhteći u njegovim klancima vertikalnih litica.

Samo se gimnazijalcima to ime urezuje u pamet, kad uče planinske sisteme naše države, jer uvijek kad se spomene Šar-planina, nekako se u mislima, automatski nadovežu — »Paštrik... Koritnik... Korab«.

A trebalo bi da bude drugačije. Sa svojih 2764 metra visine Korab planina je prvi pratilac Triglava, drugi vrh po visini u cijeloj Jugoslaviji. Već po tome bi trebalo da bude poznat; međutim nije.

Ne treba se čuditi. Uvukao se Korab, daleko na jugu, na granici sa Albanijom, sakriven bližom i slavom razglašenom Šar-planinom. Skroman je i nepoznat, pun praškonske divljine i rijetkih prirodnih ljepota. Zbog tih ljepota mora da postane poznat, ako se već nije proćuo kao prvi po visini iza Triglava. Baš te ljepote, netaknutost i snaga njegovih pejisaža, iznijet će ga na glas, kao što je to bilo i počelo pred rat. Cijela jedna planinarsko-smučarska ekspedicija odabranih slovenskih i hrvatskih planinara posjetila ga je u proljeće 1939. g. i, zajedno sa nekoliko srpskih i makedonskih planinara, presjekla je svojim smučkama dotle netaknuta snježna polja Koraba.

Zasada je Korab pust, ali doći će i njegovi dani!

*

Od Kosova do iza Tetova pruža se dugački i raščlanjeni greben Šar-planine, nadvisujući Skoplje. Između Tetova i Gostivara je prostrana plodna ravnica Polog, nad kojom gospodarj Rudoka. Zapravo je ne možemo smatrati zasebnom planinom već dijelom Šare. A za Borislavcem na Rudoci nastaju ogromni visokogorski pašnjaci, koje zatvara s jedne strane planina Vrača, a s druge prvi grebeni dugačkog masiva Koraba. Tu, na Čaf Kadisu, iznad stočarskih bačila¹⁾ i graničarske stanice, dotiču se posljednji ogranci Rudoke i Vrača sa prvim grebenima Koraba. A iznad Čaf Kadisa i rječice Crni Kamen,

¹⁾ Stanovi, katuni (op. ur.).

na visokoj Šerupi, uspinje se granica između Jugoslavije i Albanije na glavni greben Koraba i prati ga na jug dijelom njegovom dužinom, prelazeći dalje na Dešat, koji se kao prirodni nastavak Koraba produžuje, ne spuštajući se, sve do dalekog Debra.

Samo, dok se kod Šare glavni greben stalno penje na vrhove preko 2500 m i opet silazi u duboke doline i prijelaze, dok joj se hrbat cijepa na mnoge bočne ogranke, dotle kod Koraba skoro svi glavni vrhovi leže na jedinstvenom dugačkom grebenu koji se kao zid uzdi-gao između Makedonije i Albanije.

I na jednu i na drugu stranu Korab se spušta strmim obroncima — na albansku u vrljetne kanjone Crnoga Drima, a na našu u nekoliko bočnih grebena, tvoreći duboke doline potoka koji se s Koraba sli-vaju, i ruše u strmo usječenu klisuru rijeke Radike, koja pak i s druge strane okovana u litice planine Bistre, jedva dozvoljava da se nad njenim brzicama usiječe cesta, koja, stješnjena u stijene i gu-dure, silazi od Mavrovih Hanova do Debra.

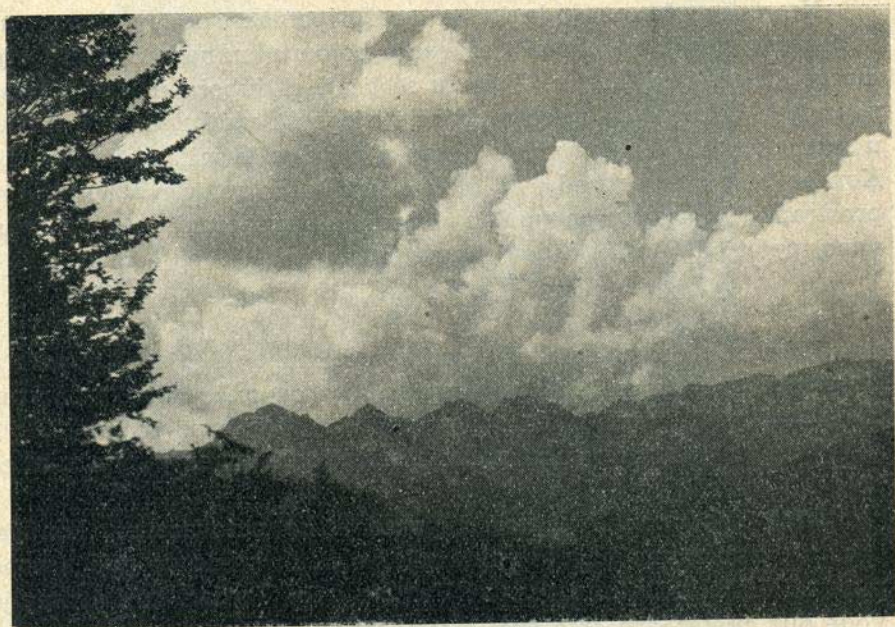
Tako je ova, 600 metara duboko usječena klisura na padinama Koraba, ujedno i najbliže ishodište na njegove visove. Za kratko vrijeme naglo se uzdižemo iz mračnih dubina Radike i svladavajući visinu dolazimo u područje gdje snježanici čuvaju snijeg preko cijelog ljeta u zaklonu ispod stjenovitih vrhova.

I Korab, kao i Šara, spada u planine pindsko-šarskog sistema a sačinjen je od škrljastih stijena, preko kojih su prebačeni slojevi krečnjaka različitih starosti. Zato kod njegovih vrhova imamo pojava izrazito alpsko-krškog karaktera, znatno više nego na Šari, kod koje škrljevci dolaze više do izražaja.

Da je nekada bio pod ledom nema nikakve sumnje, ma da ispi-tivanja o glacijaciji Koraba još nisu dovršena. Svi izvori rijeka koje teku ispod glavnog korabskog zida nalaze se u bivšim glečerskim cirkovima koji i danas čuvaju snježanike i iz njih napajaju rijeke i potoke. Takav je cirk ispod Dve Čuke izvor Štirovice i izvor Proj Fela pod Golemim Korabom. Duboko usječene doline rijeke Štiro-vice, Bukovske Reke, Duboke Reke i drugih, nose sve oznake vilo-vitih glečerskih potoka. U svom kratkom toku od pet-šest kilometara (jedino je Štirovička rijeka duža), one moraju savladati visinsku razliku od 1000 do 1500 m, pa zato obiluju strmim silascima, kaska-dama i slapovima. Govoreći suhim geografskim jezikom, to je samo jedna od karakteristika ovih divljih voda. Za planinara, za onog koji prirodne ljepote ocjenjuje i drugim mjerilima, ovo je još jedan izvor uživanja.

Naselja su na Korabu u nižim predjelima, bliže Radiki. Mogu se skoro na prste izbrojiti: Brodec nad Štirovicom, Ničpur i Trnica nad

njenim utokom kod sela Volkovije u Radiku, Žužnja i Nistrovo na Dubokoj Reci, te Ribnica i Žirovnica nad Pločom. Pod Dešatom je Rostuša, a njoj nasuprot nad Radikom čuveni manastir Jovana Bigorskog. Sela su zbijena, a kuće su istovremeno kule za obranu. Decenijima je Korab, kao i svi krajevi uz granicu, bio poprište upada, bojeva i pljačke. Uspomene na to doba još su vidne na Korabu, a ostatak toga je i ova pustoš: kilometri najljepših planinskih pašnjaka ostaju neiskorišćeni, jer se stoka zbog granice ne istjeruje u planinu

Panorama Koraba sa Guri Ukuša

Foto: Ing. R. Stefanović

na pašu. Zato su i bačila na Korabu rijetka — na Čaf Kadisu je jedno, a do Gabrova ne možemo sresti više ni jednu ovcu, iako je to cijeli dan hoda.

Šume su uglavnom pri dolinama. Do Radike se spušta crnogorica — smreka i bor. Nad njima, u dolinama korabskih rijeka, gospodari visoka bukva. Bokovi poprečnih grebena već su pod šikarom i šibljem, a na hrptu tih grebena, pa sve do glavnog zida, su silni prostrani pašnjaci s niskom travom, a sam zid izrezuckan je kamenitim vrhovima, sve preko 2200 metara visokim, počam od Crne i Bele Čuke, preko Golemog Koraba do Škrteca i Ploče. Samo su se Kabaš i Rosi Rimnic, dva oštra kamenita vrha u susjedstvu

Golemog Koraba, smjestili na bočnom grebenu; inače se svagdje ti grebeni spuštaju u planinske travnjake.

Zbog ovih svojih karakteristika — u sastavu i položaju, zbog svoje starosti i rasporeda vegetacije — Korab nam pruža sve. On predstavlja i dio Alpa i dio durmitorskih pašnjačkih visoravni, kut dubokih slavonskih šuma i predjel divljina nekog dalekog kontinenta.

*

Moje uspomene na Korab?!

Ne mogu vjerovati, da je već prošlo petnaest godina, kako sam sa jednim svojim rođakom²⁾, crvenom bojom planinarskih markacija mazao stijene po Korabu. Tako su se ti utisci duboko usjekli u dušu za uvijek, tako da su se oči napunile njegovih vidika, da sve to živi u meni kao da je bilo juče. Sjećanja na dva kasnija približavanja Korabu sasvim su blijeda, ali onih deset dana krstarenja korabskim prostranstvima u jasnim sunčanim danima rane jeseni, ostat će sačuvano među najljepšim uspomenama mog planinarskog života.

*

Prije početka pohoda na Korab morali smo se javiti na srezu u Gostivaru. Tako nas je jednog septembarskog prijepodneva istresao na gostivarskoj stanici mali minijaturni voz, popularno »pampurče«³⁾, zajedno sa našim nabijenim uprtnjačama i sanducima punim kantica boje i kistova.

Istog popodneva, kaskajući pored teško natovarenog konjića, prolazili smo mimo bogato nakićenih poloških bašča do pod uspone planine Vlajnice, minuvši usput Vrutok, gdje Vardar, koji prikuplja vode duž cijele Šare, ima svoj glavni izvor.

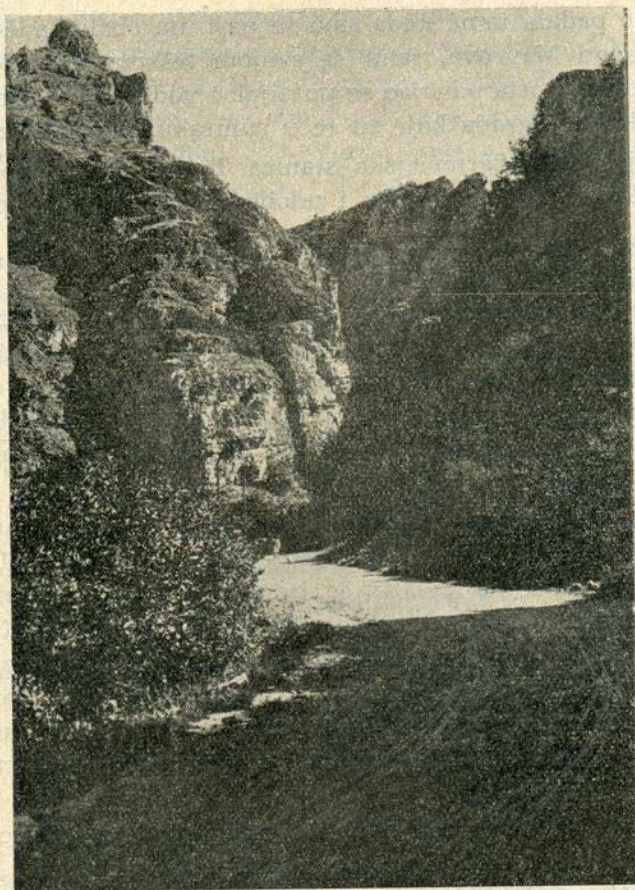
U dugačkim zavojima penje se cesta do sedla visokog 1364 metra, da se s druge strane spusti u prostranu brdsku kotlinu Mavrovih

²⁾ To je bio ing. Dušan Kornicer iz Beograda. Markiranje je organiziralo Srpsko planinarsko društvo, a iz današnje perspektive predstavlja ono primjer lošeg rada. Markirali smo daleki Korab, a da se prethodno nismo osigurali, hoće li ga tko posjećivati i te markacije koristiti. Zatim, markacije treba održavati. Za onih desetak planinara, koliko je do rata godišnje prolazilo Korabom, nije se isplatilo ni postavljati markacije, dok se prethodno nije sve obradilo. Tako su markacije, naročito tablice, ubrzo propale. Ostao je možda još po koji znak na stijenama. Markirano je u septembru 1934. godine.

³⁾ »Pampurče« je popularni naziv za voz uskog kolosijeka od 0,60 m, koji su za vrijeme I. svjetskog rata podigli Nijemci za dopremu materijala na front. U staroj Jugoslaviji ova je primitivna pruga korištena za putnički i teretni saobraćaj. Danas se do Gostivara izgrađuje pruga normalnog kolosijeka.

Hanova. Mi smo presjekli okuke i lako prešli šumovitu Vlajnicu. Ali zimi i u proljeće taj dio puta ostaje dugo neprohodan radi zapuha koji se zadrže samo na Vlajnici, dok dolje u Pologu cvjetaju voćke i rumeni se behar.⁴⁾

Mavrovi Hanovi su već na daleko čuveni. Jednog dana, kad se izgrade, bit će to visokogorsko ljetovalište i smučarski centar prvog

U klisuri rijeke Radike ispod Koraba

Foto: Ing. R. Stefanović

reda, jer Mavrovi hanovi imaju sjajan položaj: Vlajnicu s jedne strane, visoki Korab s druge, a planinu Bistru s treće strane. Otvor se pruža samo prema jugu, a i taj je sasvim uzan, tek toliko da se rijeka Radika zavuče s drumom u strmenitu i vrletnu klisuru.

⁴⁾ Cvijet voćke (op. ur.).

Čudna je ta klisura. Visoko u nebo dižu se litice, a vode Radike brzaju kraj samoga puta. Čovjek ne zna šta ga više zbunjuje: da li te ispucane šarene stijene, što zaklanjaju pogled u visinu, ili tamna dubina brze planinske rijeke po kojoj promiču pastrve, sasvim bezbrižno i bezazleno.

*

Već je padala tama kada smo se našli na obali Radike, desetak kilometara od Mavrova, sami sa svojom teškom prtljagom. Preko lakog drvenog mosta odvajao se puteljak i vodio preko Radike uzbrdo, do nekoliko zgrada koje su se u sumraku bjelale iz šumarka.

Bila je to žandarmerijska stanica Trnica, gdje smo dobili za večeru odlične ribe iz Radike i udobnu usku vojničku postelju za spavanje.

Time je počeo naš pohod...

U početku rekognosciranje terena. Spremamo putokazne tablice. Pogađamo konjička za stvari. Na detaljnoj vojnoj karti ponovno pregledavamo i s domaćinima utvrđujemo pojedinosti svojih trasa. Zasad ne možemo zalaziti na sjever do Velikih Korabskih Vrata; markacija će voditi najkraćim putem iz klisure Radike na Golemi Korab, da drugim, isto tako kratkim pravcem, opet side u klisuru.

I tako, drugog dana, polazimo kroz šumu i šikaru iznad Trnice, preko brda, prema dolini Štirovičke Reke i Ničpuru. Mladić koji goni konja sa stvarima strašljiv je, i dok se provlačimo šumom svaki ga šušanj plaši, a rzanje i užurbanost konja uvijek tumači time da je kljuse osjetilo vuka ili medvjeda. Jer Korab je, i ljeti i zimi, pravi eldorado lovaca. Ima na Korabu još mnogo vukova i lisica, zečeva i druge divljači. A iznad svih stoji mrki korabski medo, koga zamišljamo simpatičnim i dobroćudnim, a koji može, naročito ako je gladan, da bude i opak.

Na hrptu grebena koji odvaja Trnicu od doline Štirovice pravimo kratki odmor. Na suprotnoj strani doline zbile su se kućice jednog naselja prilijepljene na padini. To je Ničpur.

Klisura Radike je lijevo ispod nas, mračna i duboka. A gore nas čeka sunce, nepregledna polja, vrletne stijene, tajanstvene prašume i vječni snjegovi...

U Ničpuru opet prolazna baza. Graničari su izvanredni domaćini, željni razgovora i vijesti »iz dalekog svijeta«, jer su ovdje od svega odsječen: i osamljeni, a život im je sveden na patrole i budnost. Nama su oni najbolji pomagači, ljudi bez kojih se ovdje ne bi mogli probiti.

Iza Ničpura se opet penjemo. Dosada smo cijelog dana susreli samo nekoliko ljudi. Sada zalazimo u planinu. Gore više nema naselja, ali sada počinju korabske ljepote: najprije položene prostrane visoravni, blago zatalasane, beskrajne u svom prostranstvu, a umirujuće u svojoj tišini. Što se više uspinjemo padinama Guri Ukuša, sve su nam bliži oštri kameniti vrhunci koji dotadanje mirne pejzaže pretvaraju u stjenjake Alpa.

Tako se uzdižemo do Gabrova — žandarmerijske stanice s tri čovjeka i dva ljuta psa koji nas nepovjerljivo gledaju. Sada su nam vrhovi sasvim bliski: Crna i Bela Čuka, rastegnuto Popovo Brdo dižu se upravo iznad poljane kraj stanice. Lijevo je u dolini Bukovska Reka, a iza nje, na grbini Šilo Verta, pogranična karaula. Oštri, nazubljeni vrhovi Rosi Rimnica i Kabaša ukazuju nam se odatle prvi put, veliki i impresivni.

Plandujemo na Gabrovu u divnoj septembarskoj večeri. Kroz žbunje borića i klekovine silazimo do Bukovske Reke i gledamo teren za sutra. Penjemo se na čuke⁵⁾ iznad stanice: rumene se vrhovi ružičastog krečnjaka prelive ni bojama sunca na zalasku. Mir, veličanstveni mir prostrane planine i pustoši, skoro nam pritiskuje dušu.

Nigdje nikog živog — takav je cijeli Korab. Ovdje žandarmerijska stanica sa tri čovjeka i dva psa; tamo pogranična karaula u kojoj ima mjesta samo za četvoricu, pa graničari spavaju u smjeni. Njihov je život: staze njima znane, prelazi, zasjede, dojave, lozinke, patrole. I ogromna pusta visoka planina...

Tako je ljeti, kad samo povjetarac obigrava oko stijena, donoseći iz dubina šum i miris planinskih bukvića i borovine. A zimi je to samo beskrajno snježno prostranstvo, nepregledna snježna smučarska polja, koja rijetko, vrlo rijetko, prošaraju smučke. Barem zasa-

*

Sutra se uzdižemo na Šilo Vert. Ispod odsječenih strmina otvaraju se ponori, koji silaze negdje duboko u tajanstvene mračne šume Duboke Reke.

Dovde su nas pratile travnate poljane; sada ulazimo u krš i stijene. Golemi Korab ukazuje nam se već blizu, a dvije uspravne litice pokraj njega označuju Mala Korabska Vrata.

Dalje idemo sami, konj se vraća u dolinu. Na leđima u naprt-njačama vučemo sav svoj pribor i u etapama svladavamo kamenitu stazu koja se penje prema vršnim točkama korabskog zida. Sve ne-

⁵⁾ Okrugla brdska glavica (on ur.).

potrebno poslali smo iz karaule u selo Nistrovo. Karaule na Kobili-
nom Polju u Malim Korabskim Vratima naše su posljednje etape
pod samim glavnim vrhom. Odmah iza njih je sedlo Mala Korabska
Vrata.

Sada je jesen i u stijenama nas pozdravljaju samo isušeni ču-
perci trave i žbunje kleke. Rijetko nalazimo koji cvijet. Ali znam,
slušao sam od onih koji su Korab pohodili za ljetnih dana, kako je
preplavljen cvijećem — pravim planinskim cvijećem. Soldanele izbi-
jaju pokraj snježanika, tamnomodri encijan i žute jagorčevine tkaju
čudesne šare na sagu koji stvaraju slojevi zemlje debelo obrasli
mahovinasto spletenim zelenilom. Mnoštvo cvjetova, bijelih, ruži-
častih, crvenih, plavih, kojima čak ni imena ne znamo, još čekaju
botaničare i krase korabske strane. Tko zna koliko vrsti i varijacija
biljaka, glacijalnih relikata, čekaju na Korabu da budu otkriveni
nauci.

*

U hladnom jutru idemo od karaule sa Malih Korabskih Vrata
na Golemi Korab. Pridružio nam se mladi potporučnik — graničarski
komandir — sa svoja dva velika psa vučjaka. Na nekim mjestima
moramo se u stijeni pomoći i rukama, ali je uspon relativno lak.

Na grebenu nazire se silhueta graničara na straži, kao kip nad
ponorima koji se ruše u Albaniju. Mali Korab, samo trideset i četiri
metra niži, leži na teritoriju Albanije.

Stojimo na vrhu. Meni misli lutaju do dalekog Triglava i Škrla-
tice u Julijskim Alpama. Prvi je za 99 metara viši, druga za 26
metara niža. To su tri najviša vrha Jugoslavije...

Ali, kada će na korabskim stranama osvanuti domovi puni pla-
ninara i smučara? Kad će na ovom vrhu svakog jutra, ljeti i zimi,
izbijati nove i nove grupe planinara, da bi ga osvojile, da bi mu se
poklonile, da bi u njemu uživale? Ljepote Koraba to zaslužuju...!

O vidicima s Koraba dosta se pisalo, a i pretjerivalo. No, može
se reći bez pretjerivanja, da Korab pruža lijepe vidike.

Do Jadranskog mora je zračna udaljenost oko 75 kilometara, što
bi dozvolilo da ga vidimo, kad ga ne bi sakrivali visovi u Albaniji.

No zato se možemo diviti okolnim planinama. Pogled niz Dešat
nam ide preko Peristera i Galičice, sve do dalekog Pinda u Grčkoj.
Karadžica sa svojom Solunskom Glavom stvarala je često zabunu
jer su blistanje snijega na njenim stijenama neki smatrali za blista-
nje mora kod Sokuna.

Bistra je blizu, a vrhovi Šare pozdravljaju nas u svojoj dugačkoj koloni, počev od Džinibega i Turčina pa do daleke dvoglave Kobilice i sasvim udaljenog Ljubotina. U Albaniji nam se pogled zaustavlja na divljim zupcima Prokletija, koji prelaze opet u našu zemlju. Tamo za njima su Vizitor, Komovi i Sinjajevina.

Sa Golemog Koraba se ne vidi, ali sa Ploče možemo ugledati i Crni Drim, duboko usječen u svoje klance u Albaniji.

Visovi oko Golemog Koraba, najvišeg vrha

Foto: Ing. R. Stefanović

Sa Kobilnog Polja naglo se spuštamo bivšim ledeničkim cirkom — izvorištem Proj Fela. Silazimo čas stazom utabanom u debelom zelenom travnatom pokrivaču, čas kroz kamenjaru do pod stijene Kabaša koji se nadvio nad sve dublju klisuru Duboke Reke.

Duboka Reka (Proj Fel) nije nikakva duboka rijeka, već obični potočić, sasvim plitak, što pada ispod Malih Korabskih Vrata i sve dublje tone u usku dolinu koja silazi prema selu Žužnji.

Ali, iako rijeka nije duboka, duboka je dolina kroz koju ona protiče. I što potok niže silazi dolina je sve uža, a litice koje ju sačinjavaju, sve strmije i više. Napokon, pred samom Žužnjom, potok se jedva provlači kroz uzanu kamenu pukotinu, a stazica vijuga kroz šumu, skoro po granama drveća poleglog po litici.

I dok smo se gore provlačili najprije kroz stijene, a zatim zašli na pašnjake pod stranama Šilo Verta, ušli smo u duboku bukovu šumu.

Ovdje, u Dubokoj Reci, su najčudnije i najljepše šume koje sam u životu vidio. Bukve se svojim krošnjama sravnjuju s vrhovima koji naokolo čine vertikalne litice same doline. Miris vode i vlage snažan je i svjež, a šuma, u svojim mračnim dubinama, postaje sva živa, tajanstvena i legendarno strašna...

*

Žužnja i Nistrovo su posljednja imena naših korabskih krstarenja. Pribijajući zadnju putokaznu tablu, na mostu ispod Volkovije koji vodi prema Nistrovu, bili smo ispunili i svoj zadatak.

Kao nagradu, dozvolili smo si da propješačima kroz klisuru još dvadesetak kilometara (stvari smo poslali autobusom), da obiđemo manastir Jovana Bigorskog i divimo se njegovom umjetnički izrezbarenom ikonostasu, pa da se onda i sami povjerimo snazi osamdeset konjskih sila i autobusom odvezemo na Ohrid. Sutradan poslije toga već smo pješačili ispod Galičice u Sveti Naum.

*

Sada sjedim daleko od dragih vrhova južnih planina Jugoslavije. Prevrćem album i bilješke, a uspomene se roje u glavi.

O Korabe, golema planino! Kada će tvojim stazama početi da se utiskuju klinci planinarskih cokula, a tvoje snježne padine da šaraju smučke zimskih turista? Kada će se ta planinarska znamenja izmiješati sa nezgrapnim tragovima surog korabskog medvjeda?

Zasada, on još suvereno gospodari na prostranim poljima Šilo Verta i divljim klancima Duboke Reke!

Špilja Vindija

Priroda je u svom stvaranju, kroz dugu i zamršenu historiju Zemlje, stvorila mnoge raznovrsne i čudesne oblike kojima se mi danas divimo. Osobito u planinskim predjelima nalazimo mnogo raznih oblika prirodnih ljepota, a posebno mjesto u tim oblicima zauzimaju špilje sa svojom zanimljivošću i svojim različnim ukrasima.

Pogled iz unutrašnjosti špilje Vindije

Foto: M. Malez

Čovjek je vrlo davno došao u dodir sa špiljama. Još u dno doba, kada je živio najprimitivnijim životom i bio na niskom stupnju kulture, kada se probijao kamenim oružjem kroz život u borbi sa divljim zvijerima, onda mu je špilja pružila prvo zaklonište i bila prvi dom.

Živio je tako čovjek u špiljama u teškoj borbi za opstanak, a predmeti njegove upotrebe, njegove rukotvorine, te oglodane kosti ubijenih životinja ostale su u špiljama sve do danas, ili ukopani u plastičnu špiljsku glinu, ili bi ih opet obližnji potok za vrijeme poplave prekrrio svojim nanosom, te su nam tako ti predmeti ostali sačuvani.

Naučenjaci danas nalaze u slojevima špilja, kao u kakovoj ogromnoj knjizi zapisan život pračovjeka. Nađeni predmeti iz špilja govore nam veoma rječito, pričaju nam vjerno, tako da danas točno znamo kakav je bio život pračovjeka. Oni nam govore o razvitku čovjeka kroz pojedine kulturne periode, o oružju i oruđu kojeg je izrađivao iz kamena i kostiju, o mnogim danas već izumrlim životinjama koje je lovio i njima se hranio, o primitivnoj umjetnosti špiljskog čovjeka i još o mnogočemu.

Špilje nisu značajne samo u naučnom pogledu, već isto tako i u turističkom i u vojnom pogledu. Mnoge špilje su uređene kao izletnički objekti u kojima se izletnici dive sigastim ukrasima — stalaktitima i stalagmitima — podzemnim vodama i t. d. Špilje su također važne i u obrani zemlje, a mogu da posluže i kao dobra i sigurna prirodna skloništa od zračnih napada. Danas postoji posebna nauka o špiljama, speleologija, koja se bavi proučavanjem tih prirodnih pojava. Pred našim planinarima stoji zadatak, da upoznaju špilje naše domovine, da sakupe o njima što više naučnih i turističkih podataka, pa da i time dadu doprinos u našem javnom životu.

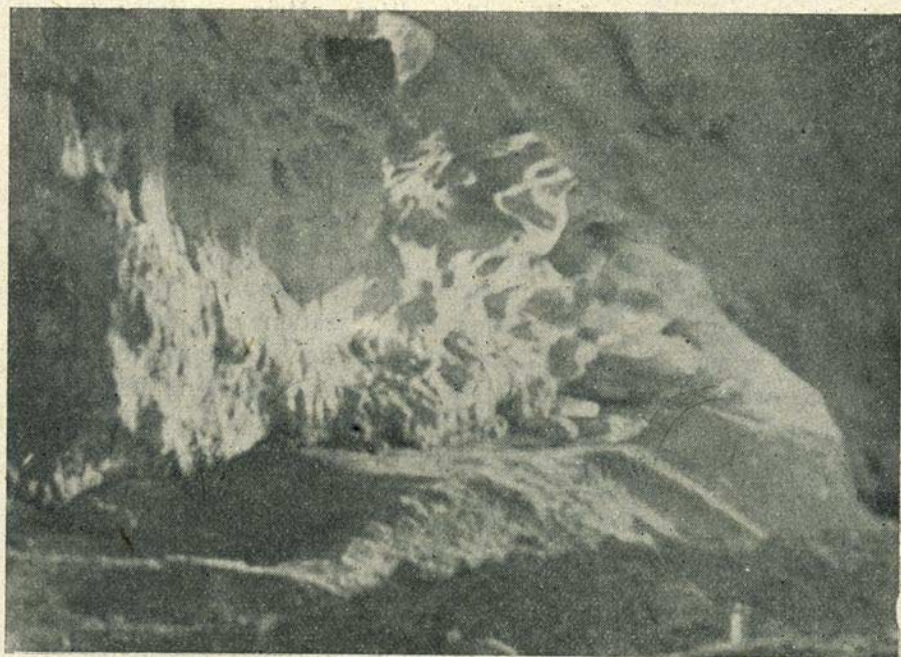
Ovim člankom želio bih upoznati čitaoce u glaynim crtama sa špiljom Vindijom i njezinom važnošću za nauku. Ujedno bi htio da tu špilju prikažem i kao izletnički objekt, jer je sa svojom romantičnom okolicom osobito zanimljiva i privlačna.

Krenemo li od mjesta Ivanec cestom preko sela Jerovec i Lipovnik do mjesta Voće Donje, a odatle kroz dolinu Slivarsko prema selu Rijeka, dolazimo u klanac gdje se nalazi špilja Vindija. Ulazeći iz pitome doline Slivarsko u taj klanac, čini nam se kao da ulazimo u drugi svijet. Nema ovdje više voćnjaka i vinograda, lijepih zelenih livada sa tihim tokom potoka, nego je sve divlje, okruženo pećinama i puno velikih gromada kamenja, dok nas potočić prati svojim šumom žuboreći preko kamenja. Iz tog klanca jednim puteljkom na desno stižemo za 2—3 minute do špilje.

Otvor špilje Vindije, kako vidimo na slici, ima oblik velikog svoda u luku. Špilja ima oblik ogromne dvorane, dugačke oko 60 metara, široke oko 25 metara, a visoke preko 10 metara. Na kraju špilje nalazi se jedna mala prostorija koja se nastavlja dalje u uski kanal. Svod špilje ima u sredini oblik velike kupole u kojoj nalazimo mnoštvo šišmiša. Siga u špilji nema, već su stijene prevučene sigastim zavjesama.

Špilja je poznata na daleko svojom važnošću za nauku, osobito za proučavanje prethistorije čovjeka. Dno špilje Vindije upravo je prava riznica predmeta — ostataka prethistorijskih kultura. Istraživali su je mnogi istraživači kao grof Wurmbrandt, dr. Dragutin Hirc,

dr. Dragutin Gorjanović-Kramberger i drugi. No najviše brige oko istraživanja špilje pokazao je kustos varaždinskog muzeja Stjepan Vuković, koji već preko 20 godina posjećuje špilju i prikuplja materijal iz prethistorije čovjeka. Kroz posljednjih nekoliko godina dolazi on sa svojom ekipom sastavljenom od gimnazijalaca i studenata, postavlja logor od nekoliko šatora pred špiljom, te za čitavih ljetnih praznika vrši iskapanja i istraživanja na dnu špilje.

Unutrašnjost špilje Vindije sa pogledom na prekopani dio špilje

Foto: M. Malez

Dosada je uspjelo najdublje prodrijeti u slojeve zadnjeg dijela špilje, gdje je postignuta dubina od preko 8 metara, a ti najdonji slojevi koji su dosada zahvaćeni pripadaju kulturnom odsjeku *Mousterien*, dakle kulturnoj epohi u koju spadaju i nalazi Krapinskog čovjeka. Uz mnoštvo kostiju špiljskog medvjeda (*Ursus spelaeus*) i drugih životinja nađeno je iz te kulturne epohe i kameno oružje i oruđe (artefakti) pračovjeka.

Iza musterijena slijedi kulturna epoha *Aurignacien*. U slojevima koji pripadaju toj epohi nađeno je uz ostatke špiljskog medvjeda i ostataka nosoroga (*Rhinocerus Merckii*), divljeg goveda ili tura (*Bos primigenius*), jelena (*Cervus elaphus*), špiljske hijene (*Hyaena spelaea*), špiljske lisice, lava (*Felis spelaea*), dabra (*Castor fiber*) i mno-

gih drugih. Osobito je bogata mikrofauna orinjasjena, t. j. ostaci sitnih životinja. Također oružje i oruđe iz te epohe pokazuju bolju i savršeniju obradu od prijašnjih musterijskih artefakata, a naročito u toj epohi nađeni su lijepi koštani artefakti, razni šiljci, bodovi, strugala i drugo.

Nakon *Aurignacien* epohe slijedila bi kulturna epoha *Solutrén*, no ta kod špilje Vindije nije zastupana, nego dolazi epoha *Magdalénien*. Kameno oružje u toj epohi još je više diferencirano, još je bolje izrađeno, pa su u špilji nađene lijepe oštrice i ostali artefakti koji pripadaju madlenskoj kulturi.

Svi ti dosadašnji slojevi sa svojim kulturama pripadali su starom kamenom dobu ili paleolitiku. Iza paleolitskih slojeva dolazi u špilji jedan sloj u kojem do sada nisu nađeni nikakvi predmeti, a nakon njega slijedi humus, koji je nosilac predmeta iz mlađeg kamenog doba ili neolitika, doba bronce, željeznog doba i mnoštva rimskih nalaza.

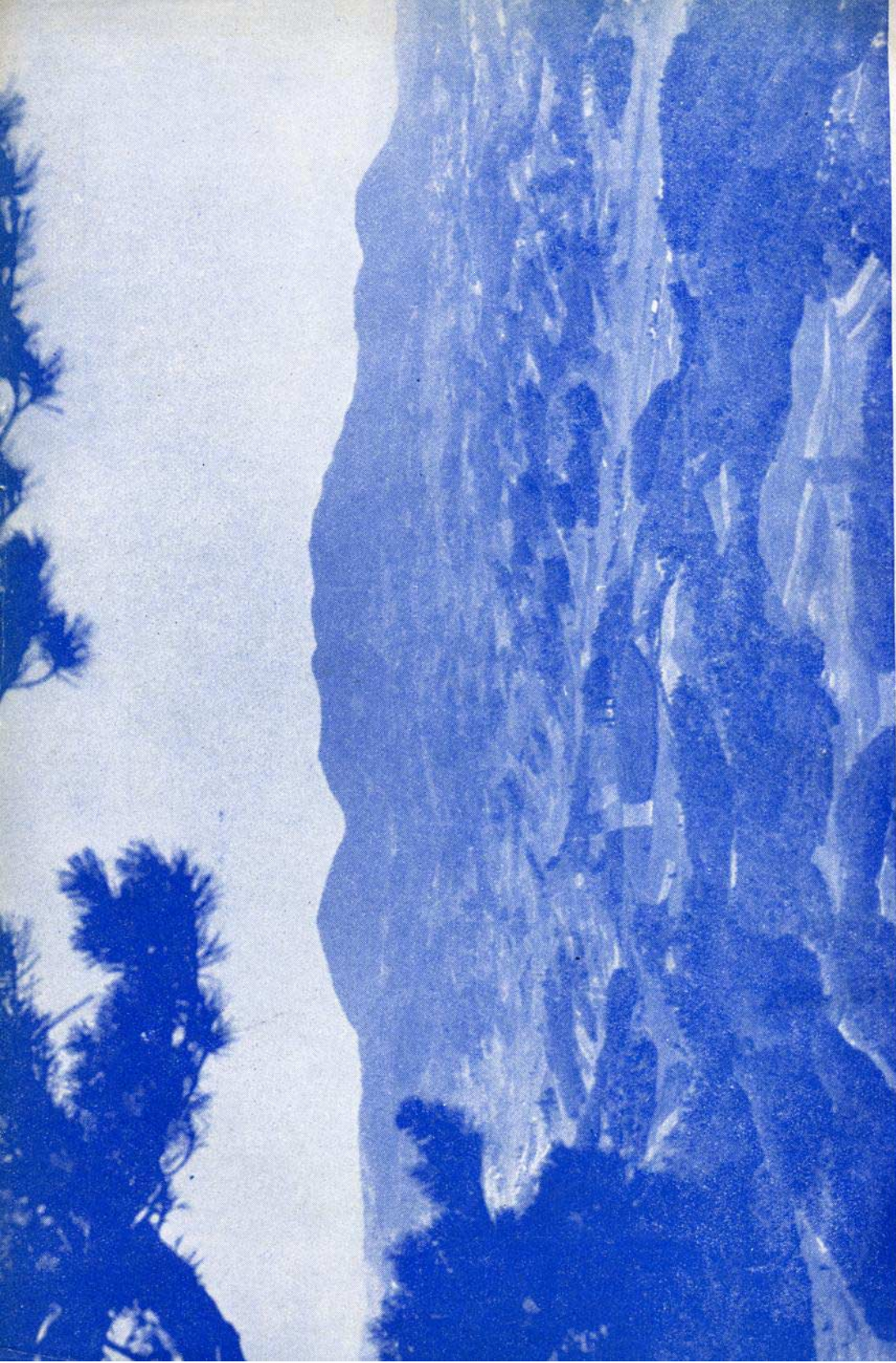
Spomenuti treba mnoge nađene neolitske kamene sjekire razne veličine od kojih su neke malene i lijepo izrađene služile kao simbol starješine, a možda i vrača. Uz ostalo kameno oružje nađeno je i koštanog oružja, zatim ukrasa u obliku kamenih derdana, probušenih zuba i školjaka. Iz tog doba najbogatija je svakako keramika, pa je u špilji Vindiji nađeno fragmenata od najprimitivnijih do vrlo lijepo i bogato ukrašenih posuda. Uz mnoge čovječje kosti nađene su i kosti životinja; naročito je mnogo sakupljeno zubi i kostiju preživača, koje nam daju bogat materijal za proučavanje iz domestikacije domaćih životinja.

Posebno mjesto u nalazima zauzimaju rimski predmeti. Uz mnogo novca, nađeno je stakla, keramike, brončanih šiljaka za strelice i t. d.

Kako vidimo, špilja Vindija bila je nastavana već tamo od najstarijih vremena čovjekova postojanja, pa sve do historijskog, rimskog doba. Nađeni predmeti iz slojeva špilje pokazuju nam razvitak oružja kojeg je pračovjek upotrebljavao kroz pojedine kulturne periode, a nađene kosti pokazuju nam koje je životinje lovio i njima se hranio, te vidimo da su to mnoge danas već izumrle životinje. I još mnogo toga možemo zaključiti iz nađenih predmeta, pa ne treba da imamo mnogo fantazije ako želimo iz nađenih predmeta rekonstruirati život pračovjeka.

Za vrijeme mnogih iskapanja špilje vršilo se mjerenje temperature u njoj. Tako se pokazalo da zimi, kad je napolju bila temperatura -17°C , temperatura u špilji nije pala ispod $+4^{\circ}\text{C}$, a ljeti kad je napolju vrućina i preko 30°C , temperatura u špilji kreće se

oko 12⁰ C. To nam također pokazuje, da je špilja Vindija bila pogodna za prebivanje pračovjeka.

Predmeti, koji su nađeni u toj špilji, zajedno sa nacrtima, profilima i drugim prikazima, nalaze se izloženi u prethistorijskom odsjeku varaždinskog muzeja, te preporučujem planinarima, koji se zanimaju za špilje, da posjete špilju i muzej.

Pogled na završetak špilje Vindije (zadnji dio)

Foto: M. Malez

Iznad špilje Vindije diže se Krisnjakov vrh (kota 379) sa kojega je prekrasan vidik na okolicu. Sa toga vrha prema sjeveru oko nam zahvaća upravo bezbroj brežuljaka skupine Ha'oze ili (što je starije ime za tu skupinu) Kolos. Preko tih brežuljaka, punih vinograda, pogled nam ide dalje na Dravu, pa sve gore do Pohorja. Zapadnije imamo vidik na Donat, Boč, a za lijepog vremena vidimo i Alpe. Prema jugu imamo pogled na gorski masiv Ivančice i Strahinčice, te na ivanečki bazen kroz kojega vijuga rječica Bednja. Kad izletnik posjeti špilju Vindiju zahvalno će mu biti da se uspne i na taj vrh. Dojmove koje će na tom vrhu proživljavati, uz zaglušnu pjesmu cikada na borovima, gledajući pitoma brda okolice, ispunit će ga najugodnijim osjećajima i još će više zavoliti ovu našu lijepu i dragu grudu.

O tjelesnom razvoju naših alpinista

Ljeti 1949. g. počela je radom sportska ambulanta u Zagrebu, u sastavu Zdravstvene komisije Komiteta za fiskulturu u Zagrebu.

Jedan je od zadataka Komisije za zdravstvo, da preko sportske ambulante prati tjelesni razvoj športaša kod raznih grana fiskulture, jer svaki sport ima specifične osobine u smislu djelovanja na tjelesni razvoj u izvjesnom pravcu.

U stijeni

Foto: D. Krolin

Oblik i razvoj ljudskog tijela ovisi o njegovoj funkciji. Povećana funkcija povećava životnu sposobnost ćelija od kojih se sastoje tkiva, organi, a onda čitavo tijelo. Uslijed toga povećava se broj ćelija, odnosno povećava se veličina organa koji se sastoji iz tih ćelija. To je t. zv. *radno povećanje*. Kod raznih sportova upotrebljavaju se i opterećuju razne grupe mišića i skeleta, koji se na taj način povećavaju. Na pr. jake noge kod nogometaša, desna ruka i rame kod

tenisača, kod veslača trbušna muskulatura i t. d. Pogotovo ako se počinje dotičnim sportom baviti u doba prije svršetka rasta, t. j. prije 24. godine života.

Naravno da se s tim u vezi i organi za disanje i cirkulacija razvija prema potrebama. Taj razvoj može se i pretjerati, na pr. »biciklistička grba«, zatim u desno ili lijevo svinuta kičma kod veslača koji godinama veslaju uvijek na istu stranu, pa vršci prstiju (»Fingerspitze«) kod alpinista i t. d.

U koliko je neki organ ili grupa mišića izvan funkcije, odnosno nema svrhe, taj dio atrofira, propada, slabi. Na pr. noge u gipsu ostaju tanje, ili u pokusu ako presadimo komad kosti ili mišića u trbušnu šupljinu gdje propada, jer nema ondje nikakve funkcije.

Osim ovih vanjskih faktora utiču na razvoj čovječjeg tijela i unutrašnji faktori. Postoje osnovne tjelesne konstitucije odnosno tipovi konstitucija sa specifičnim osobinama. Ti se tipovi naslijeđuju.

Po rezultatima najnovijih bioloških istraživanja vidimo da se mogu i *stečene osobine nasljeđivati!*

Iznijeti ću ovdje nekoliko podataka koji su ustanovljeni pregledom 26-orice zagrebačkih alpinista, kojima je to glavni sport i bave se njime intenzivno dovoljan broj godina. Sporedni sport kod većine je terensko skijanje (16). Rezultati pregleda nisu veliki, ali će mnogo koristiti kod slijedećih uporednih mjerenja. Naime da bi se selekcionirao i izgradio tip alpiniste, potrebno je više materijala, t. j. potrebno je pratiti kroz veći broj godina veliki broj ljudi, a posebno žena, koji se bave alpinizmom intenzivno i sistematski.

Tjelesni razvoj zagrebačkih alpinista			Uz ove mjere bile bi interesantne svakako još neke kao: raspon ruku, sjedišna visina, obujam nogu i ruku. Te mjere sada nisu uzete, ali će to biti učinjeno na drugom pregledu.
mjere	22 alpinista	4 alpinistkinje	
Visina	1739 mm	1609 mm	
Težina	66.6 kg	55 kg	
Vitalni kapacitet pluća	4500 ccm	2900 ccm	
Spiroindex	25.8	18.02	
Opseg prsa	96.3/89.7	88.3/82	
Krvni tlak	125/71 mm Hg	126/75 mm Hg	
Godine života	24 god.	21.5 god.	

Za komparaciju vide se slične mjere razvoja iz druge priložene tabele koja prikazuje bicikliste, boksače, veslače i plivače (mjere uzete iz »Fiskultura« 7-8, Dr. Smodlaka: Razvoj naših boksača, biciklista, veslača i plivača).

Mjere	25 biciklista (najbolji)	25 boksera na Balk. šamp.	58 veslača Olimp. log. Beograd	Plivači drž. prv. 1947.
Visina	1722 mm	1701 mm	1738 mm	1791 mm
Težina	70.08 kg	67.4 kg	75.5 kg	80.8 kg
Kapacitet pluća	5048 ccm	4391 ccm	5077 ccm	5662 ccm
Spiro-index	29.3	24	28.3	31,6
Opseg prsa	92.03/83.7 cm	93.1/84.7 cm	98/88.1 cm	101.2/90.5 cm
Krvni tlak	—	128/78 mm Hg	—	141/80 mm Hg

Iz tabele 1 vidi se da su alpinisti u visini iznad normalnih 1700 mm za naše ljude. To se može smatrati kao uvjet za alpinistu.

Penjač

Foto: E. Rakoš

Zatim po težini vidimo da su mnogo lakši nego bi trebali biti po Brockovoj formuli koja kaže: visina — 100 = težina. Dakle oni bi trebali normalno imati 73 kg. Na drugom pregledu nakon 6 mjeseci u zimi svi su bili nekoliko kilograma teži, što je razumljivo obzirom na slabiju sezonu bavljenja, a i inače se kroz zimu navlači

i nešto više masti u potkožu za obranu od hladnoće, što upravlja hormon štitne žlijezde termotyrin.

Vitalni kapacitet pluća pokazuje maksimalnu zapremninu pluća koju je čovjek u stanju iskoristiti kod disanja. Do 19. godine kapacitet raste, od 19. do 35. godine ostaje na istoj visini, a poslije se postepeno smanjuje. Normalni kapacitet je kod muških 3500 ccm, dok je kod žena nešto manji. Kod prosjeka športaša je vitalni kapacitet 4700 ccm.

Ako podijelimo $\frac{\text{kapacitet}}{\text{visina}} = \text{spiro index}$, taj nam daje pravu sliku vrijednosti odnosno sposobnosti aparata za disanje, koji je pomoćni aparat srca. Normalni spiro index je 20. Index prosječnog športaša je 25 (bokseri lakih skupina imaju niži).

Obujam prsa je normalno 85/77. Kod alpinista vidimo da je mnogo veći, a to uvjetuje pored visine i kretanje sa opterećenjem u visokoplaninskim turama, odnosno duga hodanja, penjanja, te svladavanje velikih razlika nadmorske visine u kratkom vremenu. Mišićni rad u visokoplaninskim uslovima je otežan, troši se više kisika potrebnog za izgaranje hrane. Zbog toga je povećana ventilacija pluća, produbljuje se disanje, a s tim u vezi povećava se sposobnost i obujam pluća. Po tablici se vidi da plivači i veslači imaju veći obujam prsa.

Rezultati dobiveni kod žena ne zadovoljavaju, a to proizlazi iz toga što ih ima mali broj i ne bave se dovoljno intenzivno alpinizmom, da bi to imalo vidnijeg utjecaja na njihov razvoj.

Kao što je naprijed istaknuto, to su tek počeci rada takve vrsti, koji će tokom vremena dokazati utjecaj koji vrši alpinizam u smislu djelovanja na tijelo čovjeka.

Po visovima i nizinama Hvara

Planinarenje po otocima prije rata uglavnom bilo je ograničeno na Brač. Na Vidovoj Gori (778 m) sagradilo je bivše HPD »Mosor« čvrstu planinarsku kuću na najljepšem vidikovcu, na samom vrhu, nad strmim vrletnim liticama, koju su često posjećivali ne samo planinari nego i domaće pučanstvo srednjeg Brača.

Zaista taj je kraj bio privlačiv za svakog posjetioца: kad bi se jedamput popeo i vratio kući, naskoro bi ga opet nešto vuklo na taj krasni vidikovac, koji se ispeo nad sve okolne otočke visove, da uživa u ljepotama vidika na more i na pitomu, bujnu okolinu. Sa sjeverne strane prostirala se gusta šuma crnog bora na Knežev Ravni, kroz koju je vodila blaga staza i kolna cesta do samog vrha, s istočne strane vijugao je strm, širok konjski put u serpentinama kroz kamenu, mjestimice obraslu usjeklinu prema Bolu, dok je prema zapadu vodila ugodna staza kroz dugačku šumu crnog bora do jedne od najdivnijih partija otoka, do ljupke Blace, sa starom eremitažom, malo poznatom, ili, bolje, nepoznatom široj javnosti, koja se prilično strmo ispela nad neširokim fjordom. U toj eremitaži provodio je dugi niz godina skoro pustinjački život, a djelomice ga i danas provodi, poznati naš astronom u domaćem i stranom naučnom svijetu, dr. Niko Milićević, koji promatra zvjezdano nebo kroz svoj 6 metara dugački teleskop, dar naših naučnih institucija, da na temelju svojih zapažanja obogati naučnu literaturu mnogim člancima iz astronomske znanosti.

Široke vidike sa Vidove Gore na more s južne strane dobrano je zapriječio tom najvišem otočkom divu jedan prilično jak takmac sa otoka Hvara, vrh Sv. Nikola (636 m) sa svojim nešto nižim satelitima, za koji su nam nerijetko poznavaoци pričali da leži u isto tako lijepom, ako ne i ljepšem kraju, dok su mu vidici na more širi i otvoreniji.

Ipak uza sva ta zamamljiva pričanja, rijetki se planinari našeg kraja odlučivali da prodru u jačim grupama u Hvar, i da propješače njegove vrhove i nizine. Nas su vukli drugi bliži i dalji vrhovi, a otočke vrhove, osim Vidove Gore, kao da smo nekako omalovažavali zbog njihove nevelike visine. Nekoje omanje grupe, što se ipak odvažiše u posjete tim pitomim vrhovima, bijahu, kad se povратиše, oduševljene s njima.

Ovoga ljeta, kad je planinarenje po bezvodnom i usijanom kršu za većinu planinara prava muka, a skoro nikakvo uživanje, provezle

bi se omanje grupe naših planinara, poradi ugodnih parobrodarskih veza, morem do mjesta Hvara, gdje bi se kupali u kristalno čistom moru, a pojedinci se zalijetali na najbliže vrhove i naselja. Tako nas jedne nedjelje putovi dovedoše do malenog naselja Milne, gdje je plaža, posuta bijelim, glatkim žalom, uz borovu šumu, koja se prostire do samog mora, upravo stvorena za najugodnije kupanje. Vrlo je dobro pogodio onaj koji je u tom kraju sagradio, uz žalo, među borovima, rogačem i drugim subtropskim biljem ukusnu vilu i nazvao je »Solitudo«.

Pogled iz Vidove Gore na zapadni dio Hvara

Vukla nas Milna uzastopce nekoliko nedjelja svojim tihim žalom. I tu pržeći se na suncu na bijelom žalu ili ležeći u sjeni borova, pogledi nam češće letješe na čunjasti vrh Sv. Nikole, na zelenu okolinu, obraslu borom, makijom i iskrčnim vinogradima, što se prostire u pravcu istoka a dopire skoro do samih okomitih litica malo ispod gorskog bila, koje se proteže u pravcu zapad-istok.

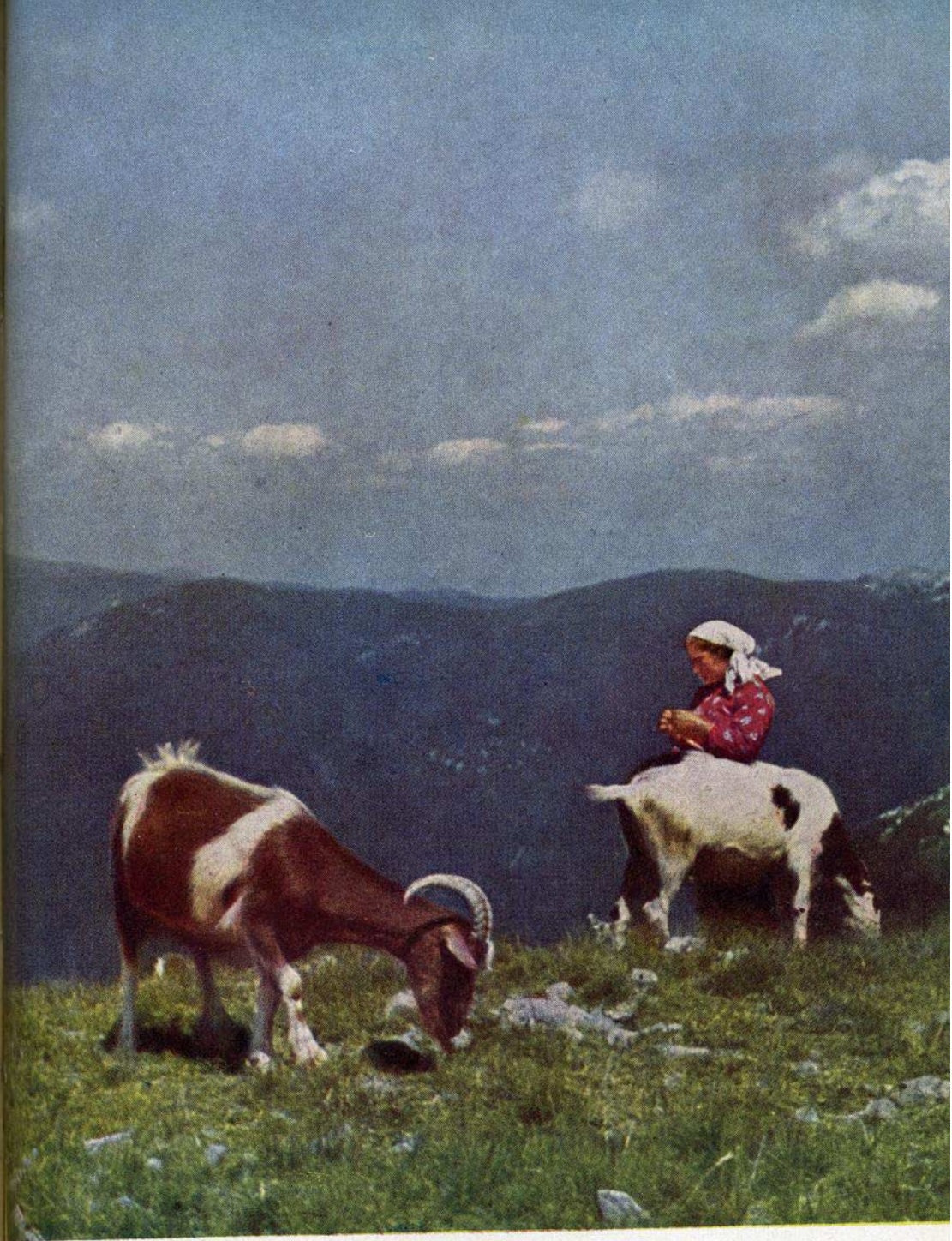
Vukao me i mamio taj vrh i ta pitoma zelena krajina ispod njega. Vukla me i čuvena »plaža« ispod njega, predjel uz more, nazvan tako od Hvara do pitvanske plaže, koji obuhvaća ubave uvale, posute bijelim žalom. U dubokim uvalama more je tamnoplavo i ni izdaleka tako privlačno kao ono u plitkima sa bjelasastim dnom.

Tu, u Milni, sjetih se i pričanja o ljepotama hvarskih visova, i ležeći sada na njegovim žalima odlučio sam da se prebacim preko Sv. Nikole na drugu stranu i da što dalje doprem prema istoku.

Jednog sunčanog jutra, koncem augusta prošle godine, klizio je parobrod, noseći otočane, koji su se vraćali kući i trudbenike koji su odilazili na odmor, posvema tihom i čistom površinom mora, da nas iskrca u Hvaru, tom čistom i simpatičnom glavnom mjestu istoimenog otoka, koji je u svojoj prošlosti proživljavao burnih dana, ali i ugodnih i mirnih, što najbolje svjedoče divni ostaci još dobro sačuvanih građevina i umjetničkih slika. To je u prvom redu ukusna loža (loggia), sagrađena u 17. vijeku po nacrtima mletačkog graditelja Sanmichela, kasniji kursalon. Godine 1807. stradala je ova građevina od topova ruske mornarice, koja je sa otoka Galeznika tukla francusku posadu koja se u njoj nalazila. Sada je loža ponovno potpuno uređena od naših vlasti u turističke svrhe. Od ostalih građevina ističe se katedrala, najprije građena u gotskom stilu, koju Turci godine 1571. skoro do temelja porušiše, a obnovljena je kasnije u lombardskom stilu. U njoj ima slika Palme mlađega, Dominika Uberta i drugih. Od privatnih građevina upada u oči lijepa palača Leporini u gotskom stilu, te palača Paladini. Glasovita slika Posljednja večera od Matea Rossellia, za kojom su Nijemcima za posljednjeg rata toliko zazubice rasle, ali srećom se je ne dočepaše, ponovno je smještena u franjevačkom samostanu.

Nije samo mjesto Hvar koje se ističe čistoćom. Sva naša otočka mjesta i sela su čista, a ja bih rekao da od svih u koja do sada zavirih, hvarska nose prvenstvo. Vodio me put skoro po čitavoj dužini Hvara, ali svako mjesto i selo bilo je uredno i čisto. Najbolji je dokaz što posvuda ima malo muha, a ipak cijeli otok, naročito ljeti, oskudijeva vodom. O živoj vodi skoro da i ne govorimo, jer je ima samo ponegdje u pojasu kretacijskog dolomita, koji se prostire istočno od Brusja. Osim iz tih rijetkih izvora (poznati izvor u Jelsi presušio je 1949. oko polovice augusta), pučanstvo se snabdijeva kišnicom iz bunara.

Iz Hvara, po žarkom suncu, vodio me širok konjski put u pravcu ubave Milne. Veći dio puta prošao sam u društvu otočana koji su putovali kući u Malo Grablje. Vjetru ni čuha, a tišinu prekida tu i tamo cvrčak koji se raspjevao. Široka dolina brižno je zasađena vinogradima, a vrhove i padine prilično ozelenila makija mrče, smreke i ružmarina. Mrča je na nekim mjestima visine osrednjeg stabla. Masline su česte, rjeđi je rogač, nešto gušći bor. Kod napuštene crkvice sv. Marije Magdalene otvaraju se vidici na široku pučinu, čijoj su širini i golemosti jedine veće prepreke otoci Vis i Korčula.

U VELEBITU

Foto: Dr. E

Put me dalje vodio iz Milne na Zorače, Dubovicu, impozantno Lučišće, Sv. Nedjelju, vrh Sv. Nikole, Svirče, Jelsu, pa dalje do konačne točke ovog planinarskog izleta, do Gdinja i ubave uvalice, zvane Virak, na sjeveroistočnoj obali otoka između Pokrivenika i Bristove. Duboke i snažne impresije nastajale su u meni, ne samo pod uplivom konfiguracije tla i njegove pitome flore, nego još više pod uplivom svijetlog plavetnila mora, koje plâće otok sa svih strana, stvarajući velik broj uvala i uvalica, neobično privlačivih svojim bijelim glatkim žalom koje se katkada spuštalo i na desetke metara u njihove pličine.

U Milni nisam mogao odoljeti da se ne okupam, jer plaža sa svojim bijelim žalom i kao zrcalo čistom vodom neodoljivo je vabila.

I onda krenuh bjelkastom stazom uz more kroz ne gustu makiju u nepoznato, put cilja prvog dana, u Sv. Nedjelju.

Bjelkaste oputine, utrte kroz kamenit teren bez škrapa, bûde u planinaru vrlo prijatan dojam, kada iz običnog terena punog škrapa, stupi na njih. Nekako punim povjerenjem predaje se njima, jer pouzdano znade, da će ga njihova bjelina očuvati da ne zaluta na neželjene staze i stramputice. One su i sada uvećavale ugodno raspoloženje koje me zahvatilo kad sam krenuo tim pitomim krajem u neposrednoj blizini mora, koje je jedva čujnim valićima ponavljalo svoju staru i vječnu, ali nikad umarajuću pjesmu-uspavanku punu ritma. Maestral, još vrlo tih, dunuo bi na mahove u leđa jačim daškom, unoseći za čas nešto svježine u tijelo, koje se znojilo pod užarenim zrakama sunca.

Redale se uvale i uvalice koje su nastale slijeganjem dolina pred dugim vjekovima dok se kora zemaljska ne bijaše još umirila, i abrazijom morskih valova koji su iz otvorene pučine nasrtali na kopno i konačno ga podrovali, srušili i odvaljeni materijal vukli u dubine morske. Prve uvale uz put su plitke, kristalno prozirne, a dno im je kameno ili nasuto žalom koje se bjelasa. One druge, udaljenije, svojom tamnomodrom bojom i dubinom odbijaju te, odmičeš se i nehotice od njih, i čini ti se kao da će iz njihovih dubina isplivati i nasrnuti na te neka morska grdosija.

Iz sela Zorače, kojemu se penjem dosta strmom stazom, na daleko se vide brojne uvale i uvalice, koje južnoj, od mora izgrizenoj, obali daju poseban čar i privlačivost.

Ugodna staza vodi dalje u pravcu Dubovice. Podne je davno prošlo. Maestral se nije pojačao nego posvema utihnuo, a »zvizdan« žele da moram češće zastati u sjeni borovih stabala da se ponešto rashladim.

Časovita malaksalost i nelagodnost nestaje na pogled nove divotne uvale, Dubovice, sa širokom plažom posutom bijelim, glatkim žalom. Uvala je nastavak široke, borom obrasle doline, koja se pruža prema rubu gorskog blla.

Držeći se što je moguće više mora, tražim kroz borovinu stazu koja ne može biti daleko. I u tom traženju, iznenada, otvara se prečdamnom duboka jeziva provalija, od koje instinktivno uzmičem nekoliko koraka natrag. Tu je abrazija mora naprosto vertikalno odsjekla koji stotinjak metara široku i visoku obalu i povukla goleme količine kamenja u svoje duboke ponore.

More je tu tamnomodro, skoro crno, i ta crnina povećava veličanstveno-jezivi utisak. Kad se malo iz podalgjeg nagledah tog čudesnog prizora, zaobilazim provaliju i penjem se uz strmi brijeg, tražeći među gustom makijom i borovinom stazu koja vodi za Sv. Nedjelju. Napokon naiđoh na nju i krećem njome do najvećeg njenog uspona, odakle se opet pruža jedan od divnih pogleda na more i na odsječeni dio obale.

Staza vodi i dalje nad strminama. Penjući se dan kasnije iz Sv. Nedjelje na vrh Sv. Nikole, staze su tamo kao i ovdje kojiput tako uske da moraš oprezno prolaziti preko njih, naginjući tijelo na drugu stranu, spreman svaki čas da se uhvatiš za jače žbunje ako ti noga popuze. Takovih staza, a i teže prohodnih, ima dosta po otoku. Staze i oputine su uglavnom jedine veze — izuzev kolnu cestu Hvar—Jelsa i još nešto nedovršenih krnjih cesta — koje spajaju uzduž i poprijeko mjesta i sela otočka. Tim uskim stazama uz strmine i provalije može jedino da uz čovjeka prođe mazga. Što je za Saharu deva, za naše je otoke mazga. Ona mirno i sigurno prolazi kao da kreće ravnom i širokom cestom. Jedino je ona kadra da prenosi takvim terenom ljude i terete. Uistinu se diviš njenoj vještini kako se lako i sigurno snalazi na takvom terenu, a isto tako moraš da se diviš i jahačima obojega spola i razne dobi, koji tako sigurno i mirno sjede na poslušnoj životinji, ne trpeći vrtoglavice nad strminama, ni straha da će se skupa s mazgom survati u dubinu.

Sa strmog brijega, s kojega duže vremena promatram abrazijom osakaćenu obalu, spuštam se u serpentinama kamenom stazom sve do mora, do uvale Lučišće, sa nevelikom bjelkastom plažom i izvorom slatke vode pri moru. Uvala je okružena jakim, visokim strminama. Na sjeverozapadnoj strani strmina prelazi u okomitu stijenu, koja svojom visinom i crvenkastom bojom sliči golemom sagu. Sva ta impozantna pozadina strme uvale, u kojoj vlada potpun mir i tišina bez daška vjetra sliči šarenim kulisama golemog pozorišta i bûdi u tebi utisak mirne ozbiljne veličajnosti i ljepote.

Na zaokretu iz šume eto me do sela Sv. Nedjelje. Čisto mjesto kao sva hvarska mjesta. Ljudi prijazni, slavenska gostoljubivost. Premda sam se osigurao hranom za cijeli put, našao sam gostoljubiv, prijazan prijem u kući druga Mate Makjanića. Ujutro me gostoljubivi Mate Makjanić odveo kaldrmom poviše sela i dao mi upute kako ću stazom do špilje povrh sela i odatle stazom do vrha Sv. Nikole.

Jelsa na Hvaru

Strmom stazom kroz nepuna pola sata prispio sam do Špilje Sv. Nedjelje povrh sela. Dugačka je kojih 40 m, a široka i visoka 20 m. Staza do nje je čista i uredno držana, a isto tako i sama špilja, sprijeda ograđena oko 3 metra visokim zidom.

Sličnih špilja i pećina u kojima se našlo više manje kamenog oruđa, oružja, kostiju, ljudskih i životinjskih, iz neolitske dobi, ima dosta u okolini mjesta Hvara, kao t. zv. »špile«, Dujmovićeva, Markijeva, Avelinijeva, te u Pelegrinu.

Poznatu Grabčevu špilju 2 $\frac{1}{2}$ sata daleko od Jelse nažalost nisam mogao posjetiti, jer trodnevni program za ovu ekskurziju nije dozvoljavao jače postransko odvajanje od zacrtane rute.

Izbio sam na bilo brda i sjećajući se uputa mog domaćina iz Sv. Nedjelje, krećem kamenom škrapastom vrhu koji se na istoku gordo ustremio. Prevalivši uzak prostor čunja koji kao da je htio ograditi

svoju najvišu točku kamenim gromačama i dubokim škrapama od neželjenih posjetilaca, ipak sam ga konačno dostigao i predao se utiscima, koje planinar proživljuje kad dosegne najviše vrhunce. Da mi nije tanana paučinasta maglica nad morem priječila jasne i daleke vidike, još bi utisci bili jači i dublji. Ipak su moji pogledi bili okrenuti najprije moru i strmim gorskim padinama povrh njega i tek onda okrenuh se prema sjevernoj strani.

Vrh Sv. Nikole leži povrh najviše površine otoka koja se proteže do brda Hum (603 m), a leži u pojasu rudističkog vapnenca iznad već spomenutog pojasa dolomita. Uglavnom cijeli se otok sastoji iz rudičastog vapnenca, osim kraćeg i uskog pojasa flišnog lapora kod Hvara, koji pak graniči sa nešto krupnijim pojasom numulitskog vapnenca, koji se uz more proteže do Zorača, te od pojedinačnih, manjih i većih partija diluvijalnih sedimenata na raznim točkama sjeverne i južne obale.

Sjeverna strana, gdje god pogled dopire, govori o prirodnim ljepotama otoka i o naporima njegova stanovništva, koji su svojim žuljevima uvećali prirodne ljepote.

Od raščlanjenog brdskog reljefa koji se proteže od zapada prema istoku i spušta u laganom nagibu do Jelse, posvuda je, unatoč ljetnoj žezi i suši, zelenilo koje veoma ugodno djeluje i povećava duboki utisak, što ga pruža more i kopno.

Gdje god je mogao pijuk da kršu otrgne i komadić zemlje posvuda sada u njoj sazrijeva slatko i ukusno grožđe, iz kojega će se domalo iscijediti ukusno hvarsko vino.

Svjetlozelene kulture vinograda okružuju veće i manje površine borove šume, zasađene ljudskom rukom, dok ostali prostor ispunjuje raznolika samonikla makija. Na ovom prostoru, kudgod oko dopire, sivi krš nije više glavni i gospodujuć faktor, nego trpljeni nametnik, od kojega se diglo ruke, jer ga žuljava pesnica nije mogla pijukom odstraniti.

I kad se u prvim časovima izdovoljnih vidicima na sve strane kopna i mora, skrenuh pažnju na svoju malenkost i na najbližu okolinu u kojoj sam se nalazio. Skinuh sa sebe znojem promočeno odijelo i rastegnuh ga po kamenju da ga vrelo sunce osuši.

Nikako mi se nije dalo da se maknem s ovog vrha, pa sam boravio na njemu dobra dva sata. Ali konačno trebalo je ipak krenuti. Sa vrha se jasno razabirao širok planinski put, kojim mi je poći u pravcu Svirća, a odatle u Jelsu.

Za kratko me put vodi u serpentinama dosta strmim usjekom, obraslim borovom šumom. Čini mi se da se nalazim u nekom divnom predjelu naše Švice. Put je većinom bio popločen izlizanim kame-

nom i radi gojzerica morao sam više obraćati pažnju na put nego li na ljepotu i raznolikost prirode. Tek tu i tamo bih se zaustavio da pogledam markantnije točke.

Svirče, koje mi je sa vrha izgledalo na domak, čini mi se da nekako sve više izmiče. Bit će to i radi velike vrućine, koju danas ne ublažuje redoviti maestral, i jedva čekam da stignem do sela i odmorim se za kratak čas.

U Svirču udoh bez razmišljanja u dvorište druge kuće uz put i zatražih vode. Tu je još dolomitno područje i selo ima žive vode koja uza svu sušu nije još presušila. Ali prije vode uslužni domaćina nudi me rakijom, jer »vruć čovik mora najprije malo rakije popit', e da mu voda ne naudi«. To »malo« bila je skoro puna čaša, od koje popih prst.

U Jelsi prenoćih a rano jutrom krenuh preko Poljica, Zastrazišća i Gdinja u uvalu Virak, gdje su me očekivali znanci. Hodanja bi bilo oko 7 sati. Kraj nije tako interesantan kako onaj koji sam dosada prošao. Jedino malu brigu zadavala mi peta, malo natučena od cipele. Tješio sam se time da putevima i stazama prolaze često ljudi s mazgama ili magarcima, pa ako bude peta smetala, valjda će se naći koji dobar stvor, da mi ponudi magare ili mazgu.

Umiren takvim mislima, dok sam se ranim jutrom spremio da zaprašim put konačnog cilja, znanac iz Jelse upozorio me na motorni jedrenjak koji će oko 7—8 sati krenuti u Bristovu, te bi me mogao lako prebaciti do Virka koji je usput. A kad je kapetan na to pristao, nije mi bilo teško promijeniti program i provesti se po mirnoj, sunčanoj površini, uz morem izjedenu obalu, sa nekoliko većih i interesantnih uvala, pod dosta strmim obroncima brdskog vijenca, zarštenog makijom. Vožnja je bila ugodna i interesantna premda smo kasno otputovali iz Jelse. Nešto iza podne iskrcah se na grebenastoj obali mog konačnog cilja, u uvali Virak, koja leži između Pokrivenika i Bristove, na sjeveroistočnoj strani otoka. U jutro sam od Virka preko Gdinja hrlio cestom u Pokrivenik, gdje sam trebao sačekati parobrod, koji će me prebaciti u Split. Ostavljao sam Hvar sa vrućom željom, da se što prije vratim k njemu da još bolje upoznam njegove skrivene ljepote.

Na vrhovima Durmitora

Spuštala se noć. Na vedrom, tamnom nebu bez mjesečine nemirno su svjetlucale prve zvijezde. Hladan vjetar pjevao je svoju jednoličnu pjesmu, udarajući o stijene Mininog Bogaza, koji se poput crne, osamljene prikaze dizao iznad nas. Sjedili smo na spavaćoj vreći i polagano gutali mršavu suhu večeru: malo kruha i kajmaka.

Nije mi se spavalo. Razmišljao sam. Pred očima, kao u filmu, redali su mi se događaji prošlih dana.

Durmitor nas nije ljubezno dočekao. Dva smo dana iz Bioče pješčili pod teškim teretom, prani kišom, dok nismo preko Pive i Dobrog Dola stigli na Crno Jezero. Slijedeći dan ispunio nas je nadom. Na nebu su se pojavile velike krpe vedrog neba i od zgrade do zgrade zasjalo je sunce, osvjetljujući nemirnu površinu jezera. No poslije podne počela je ponovo padati kiša. Uvukli smo se u šatore i zaspali. Oko pola noći probudio nas je nenadani prasak: srušio nam se šator pod velikom naslagom snijega, koji je u međuvremenu napao. Izvukli smo se i tapkajući bosu po snijegu, dršćući ponovo postavili šator.

Nakon dva hladna, vlažna dana, na nebu se pojavilo tako dugo željeno sunce. Tužno smo promatrali Durmitor, potpuno zavijen u bijelo ruho. Zar nam se ne će ispuniti davna želja da se uspnemo na njegove vrhove? Nismo predviđeli ovakve prilike. Bili smo obučeni samo u lagane gumene opanke.

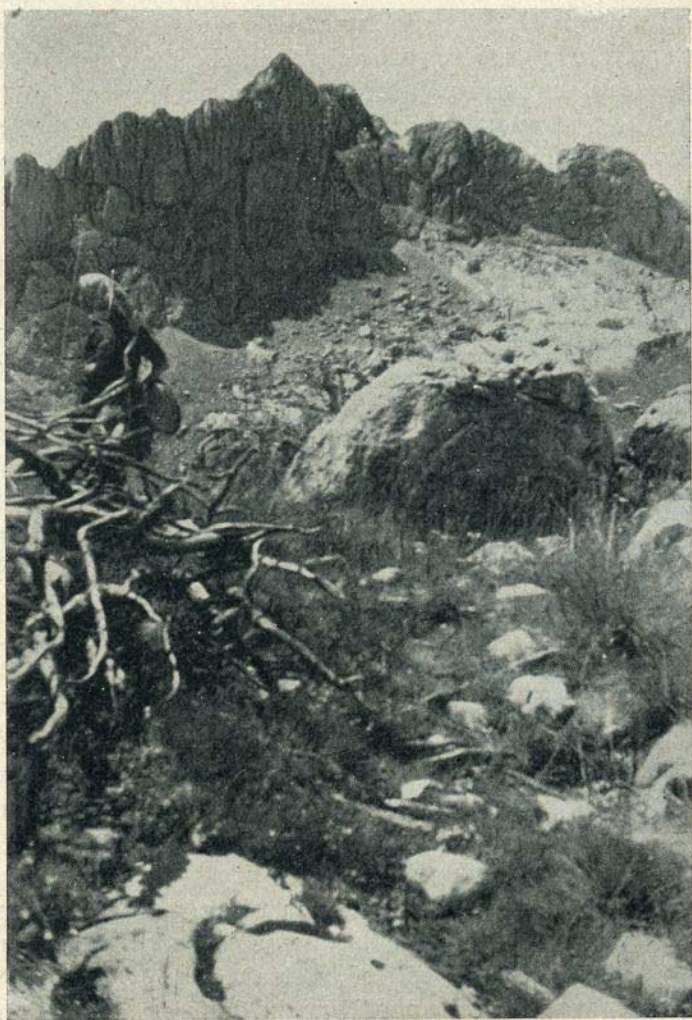
Prošla su još dva dana. Pod vrućim zrakama sunca polako je, ali sigurno, kopnio snijeg.

Jutros, prije izlaska sunca, zaputili smo se Nino i ja markiranim putem, koji vodi na Međed. Pod samom gromadom Međedovog vrha skrenuli smo na jug. Skaćući po kamenju koje je poput otočića stršilo iz snijega i probijajući se kroz duboke namete, sišli smo u Veliku Karlicu, pustu kamenu dolinu. Na istoku i jugu zatvara je strmi zid stijena Savinog Kuka i Šljemena, a na njih se gotovo pod pravim kutem nastavljaju klekovinom obrasli vrhovi Terzijin Bogaz (2220 m) i Međed (2280 m), ostavljajući jedini prolaz, sedlo Veliku Previju.

Sjeli smo na veliki kamen i promatrali kršljivu, snijegom zasutu stijen u Šljemena (2420 m). Niti slutili nismo tada, da će tek tjedan dana kasnije naš dragi, uvijek nasmijani Bebi poći ovamo na svoj posljednji uspon.

Ustali smo i polagano pošli uz točilo prema zapadnoj stijeni Savinog Kuka (2312 m). Nismo se navezivali. Čisteći kladivom snijeg

i led, penjali smo se jedan uz drugoga neizrazito raščlanjenom strmom jarugom. Blizu vrha naišli smo na kršljive, zaleđene ploče. Teškom mukom izvukli smo uže i navezali se. Ostavio sam svoju naprtnjaču i pošao naprijed. Mnogo je kamenja prošlo zviždeći uz

Minin Bogaz sa katuna »Lokvice«

Foto: P. Lučić Roki

Ninovu glavu, dok se nisam, zadihan, uspio uvući u zasnježenu rupu. Jadni Nino! Morao je po ledu vući dvije naprtnjače. Stigavši do mene, nastavio je po žlijebu i doskora smo obojica sjedili na vrhu u ugodnom razgovoru sa trojicom planinara, koji su stigli markiranim putem.

Preko raspucane, crvene prevale uspeli smo se na travom obraslo, ravno Šljeme. Puna dva sata hodali smo uz rub stijena, promatrajući krasne oblike, koje su tvorili veliki snježni nameti. Sa Šljemenom prešli smo na Bandijernu (2400 m). Bili smo u dvoumici. U vodiču opisana je odavle samo nemarkirana tura u Dobri Dô, a mi smo htjeli na Suho Lice, sedlo između Zubaca i Mininog Bogaza. Od njega nas je dijelio greben, sastavljen od nekoliko masivnih tornjeva.

Nadovezali smo se i počeli silaziti pod prvi toranj, koji smo zaobišli sa lijeve strane. Na drugi smo se toranj popeli. Preko dva sata trebali smo do Suhog Lica. Bilo je to penjanje napornije za živce nego za mišiće. Po pločama i travnatim padinama sklizali smo se po snijegu u gumenim opancima.

Sjećam se dobro jednog detalja. Pošao sam u dugu priječnicu po glatkim pločama, duboko pokrivenim snijegom. Na kraju sam se morao iznad strmog žlijeba uspeti na malo sedlo. Strmina snijega sedamdeset stupnjeva. Kopao sam nogama duboke stepenice i zabijao ruke do lakata u snijeg. Već skoro pod vrhom osjetio sam da se cijela površina počela pomicati prema žlijebu. Zaustavio sam dah i smirio se koliko sam više mogao, da ponovno uspostavim ravnotežu snijega. Gledao sam Nina udaljenog petnaestak metara od mene. Malo bi mi pomogao u slučaju odrona. Stigao bih barem do dna žlijeba. Podloga se konačno smirila i ja sam sretno stigao na sedlašce. Na zadnji smo se toranj uspeli sa desne strane. Pomoću jednog klina uspio je Nino savladati okomitu, veoma izloženu stijenu i doskora smo stigli na Suho Lice.

Po laganom, razvedenom grebenu popeli smo se na Minin Bogaz. Silazeći suprotnim grebenom naišli smo na krasno prirodno okno. Kroz pedesetak metara dugačku i pet metara široku pukotinu pružao se pogled na zasnježene škrape i vrtače ispod Bobotovog Kuka, obojene krvavim zrakama sunca na zalazu. Nastavili smo silazanje tražeći kakvu pećinu, gdje bismo se mogli preko noći skloniti od hladnog vjetrova, koji je počeo duvati. Ništa nismo pronašli. Spustili smo se na jednu travnatu livadu i od kamenja sagradili pola metra visoki zid. Hoće li nas i malo zaštititi od vjetrova?

»Idemo spavati«, prene me Nino iz daljnjeg razmišljanja. Potpuno se smračilo. Uvukli smo se u vreću. Doskora nas je savladao umor, zaspali smo ...

*

Slijedeće je jutro osvanulo vedro, bez oblaka. Izvukli smo se iz vreće i trljali prozeble i ukočene noge. Oštar sjeveroistočnjak nije nam dozvoljavao da se dugo zadržavamo. Sakupili smo stvari te po krekovinom obraslom terenu pošli u pravcu Bobotovog Kuka (2522 m).

Bili smo žedni. Računajući da ćemo pod sn'jgom naći uvijek dovoljno vode, nismo ponijeli čuture, a snijeg se kao za inat nije topio. Na ovcem kamenu našli smo malo prljave vode. Požudno

Durmitor — »Šareni pašovi«

Foto: P. Lučić Roki

smo je srkali, otapajući tako šećer, koji nam se dotada samo lijepio za usta.

Oko deset sati sjedili smo već pod novom drvenom piramidom, na najvišem vrhu Durmitora. Pogled nam je klizio u daljinu po bijelim vrhovima Prokletija, preko crnogorske visoravni, da se zaustavi

na dobro poznatim stijenama Maglića, Volujka i Bioča. Na sjeveru ljeskalo se Crno Jezero. Tamo negdje, uz tamnu smrekovu šumu, stoje naši šatori. Sigurno su naši drugovi zabrinuti za nas. Ta ovo je bila jedna od najhladnijih noći. Javili smo im se otegnutim zovom i napeto iščekivali odgovor. No mjesto sa jezera, začujemo

Terzijin Bogaz

Foto: E. Rakoš

vesele uzvičke nedaleko nas. Po velikom točilu ispod Bezimenog Vrh (2480 m) polako su se uspinjale tri osobe. Naši!

Navezali smo se i počeli silaziti rastrganim, kršljivim grebenom koji veže Bobotov Kuk i Bezimeni Vrh. Nakon jednog dana i noći samotno provedenih u ovoj pustoši, veselila nas je pomisao da ćemo se opet sresti s ljudima. A možda nam je u podsvijesti davala poleta i nada, da ćemo kod njih naći čuturu punu hladne vode! Poslije nešto više od jednog sata sjedili smo u razgovoru sa Mirkom, Nadom i Borisom, koji su se upravo spremali da penju grebenom na Bobotov

Kuk. Oprostili smo se od njih i silazeći velikim točilom, promatrali ih kako se penju i silaze sa zubova i tornjica u grebenu.

Dolazimo do raskrsnice. Uz strelicu, koja pokazuje u desno, stoji natpis: Crno Jezero, Žabljak. Lijevo vodi put prema Ledenoj Pećini. Premda smo već gladni i umorni, ipak skrećemo lijevo uz strmi, travnati obronak. Nakon pola sata napornog uspinjanja dolazimo do ulaza u pećinu. Po stepenicama iskopanim u ledu silazimo u hladno podzemlje.

Teško je opisati dojam koji obuzima čovjeka kada dođe ovamo. U polumraku, osvijetljeni raspršenim sunčanim zrakama koje dopiru sa ulaza, sablasno se bijele različiti oblici iz kristalnog leda, uzdižući se iz malog ledenog jezera i do nekoliko metara visine. Sa stropa kaplje voda, te zvukovima upotpunjuje mističnost ovog čudesnog djela prirode. Napili smo se do mile volje vode i gonjeni hladnoćom pobjegli ponovo na vruće popodnevno sunce.

Po dobro markiranom putu spustili smo se uz gotovo presušeno jezerce Lokvice i uz napuštene katune pod Čvorovim Bogazom do Crnog Jezera, gdje nas je, veselo pucketajući, očekivala logorska vatra.

Andre Jutronić:

Prikupljanje geografskih izraza i toponima

Ne treba misliti da je rad na sakupljanju geografskih termina u narodu suvišan i nepotreban posao. Ne mislim ovime ući — kako bi se moglo pomisliti — na lingvističko polje ili na specijalno toponomastičko, koje je također važno i potrebno. Geografa i planinara više može interesirati točna oznaka značenja i suština dotične pojave koju ona obilježuje.

Rječnici govornog jezika daju više ili manje općenite definicije koje nisu dovoljno točne sa geografskog i planinarskog gledišta; mnoge riječi su izostavljene ili zanemarene. Stoga shodnost i korisnost ovog sakupljanja vjerojatno više interesira geografa i planinara nego možda jezikoslovca. Planinar se ne mora zanimati za etimologiju riječi i leksikalno značenje ili za historičke uplive koji su utjecali na formiranje riječi ili za fonetičke varijacije i površinsko rasprostranjenje izraza, ali svakako treba da točno fiksira kojoj prirodnoj pojavi odgovara termin što ga upotrebljava narod u svom govornom jeziku t. j. dijalektu. Time će moći koristiti i dru-

gima, te dati također i svoj doprinos istraživačkom radu, kojega će moći koristiti istraživači — naučni radnici.

Poznato je, da je jezična baština naroda izvršena promjenama bilo zbog uvlačenja novih riječi koje odgovaraju novim potrebama i novim prilikama, bilo zbog iskvarivanja starijih riječi u vezi sa historičkim, političkim i administrativnim događajima, bilo zbog toga što su one izašle iz upotrebe. Međutim to se rjeđe događa sa vlastitim imenima; ova su nazivlja stabilnija i često služe kao historička svjedočanstva, kroz koje je prošlo stanovništvo i zemlja, ali su također i svjedočanstva fizičkih zgoda u tom kraju. Studij toponima može poslužiti geografu za proučavanje prošlih fizičkih stanja, a jezikoslovcu kao primjer konzerviranosti arhaičkog stanja.

Prikupljanju termina trebalo bi pristupiti po planu, te sakupljanje narodnih izraza, sa točnim objašnjenjem, podijeliti u dvije veće geografske grupe: u grupu izraza iz fizičke geografije i grupu izraza iz antropogeografije. Svaku ovakvu grupu, zbog lakšeg pregleda, podijeliti u nekoliko manjih grupa. Tako na pr. grupu izraza iz fizičke geografije moglo bi se podijeliti:

1. u izraze koji označuju meteorološke i klimatske pojave (kišu, snijeg, maglu, led, hladnoću, sijevanje, vjetar, nevrijeme, sušu i t. d.);

2. izraze orografske (pećinu, jamu, dolinu, podnožje, hrid, brdo, čuku, čot, rt, greben, kosu, sedlo, vrhunac, bilo, jarugu, su-tjesku i t. d.);

3. izraze geoloških momenata (vapnenac, tupinu, les, sloj, potres, eruptivni kamen i t. d.) i

4. izraze hidrografije kopna (vodu, izvor, potok, rijeku, ledenjak, blatište, močvaru, jezero, povodanj, vodopad i t. d.).

Također i grupu iz antropogeografije mogli bi podijeliti u četiri podjelke, na pr.:

1. izraze koji se odnose na stepene i vrste kulture i vegetacije (livadu, šumu, polje, pašnjak, sjenokošu, njivu, vrt, voćnjak i t. d.);

2. izraze za zgrade, stanove, naselja i grupe naselja (kokošinjak, staja, kaštel, groblje, prehistorijske mogile, crkvice, bunje, poljske kućice, pastirski stan, zaselak, komšiluk, mahale, kuće, dvor, selo, mjesto, odlomak i t. d.);

3. izraze za ceste, putove i saobraćajna sredstva (kozji put, staza, puteljak, kolski put, drum, raskrižje, most, gaz, brvno, nožac, kola i t. d.) i

4. izraze za djelatnost i iskorišćavanje produkata (vapnenka, kamenolom, tupinolom, mlin, gumno, vještački kanal, lokva, česma, gomile po vinogradima u kršu, ograde za odvajanje posjeda raznih vlasnika i t. d.).

Mislim da nije potrebno na dugo iznositi mnogostruku korisnost, koju možemo imati od poznavanja nomenklature i izraza kako ih narod dotičnog kraja izgovara. Svakako, pored sistematizacije opće naučne terminologije, posebnu važnost od ovog sakupljanja ima planinarska literatura i kartografija. Danas, kad se u našoj socijalističkoj zemlji ojačalo planinarstvo, a time i planinarska književnost, poželjno je da se iz svakog predjela, kojega obrađujemo, upoznaju barem oni bitni narodni izrazi, koji se odnose na orografsku i hidrografsku terminologiju.

Što se pak tiče topografskih karata, smatram da je narodna geografska nomenklatura potrebna, dapače da je prijeko potrebna svakom dobrom topografu.

Ninoslav Kučan:

Dojmovi iz Švicarske

U vremenu od 12. do 20. marta 1950. godine održan je u planinarskoj kući Engstligenalp sur Adelboden (1955 m) u zapadnom dijelu Berner Oberlanda skijaško-alpinistički tečaj u priredbi Schweizerische Schie-Verbanda (Federation Suisse de Sky), sa svrhom osposobljavanja naprednih alpinista-skijaša za vodiče zimskih uspona u visokom gorju na teritoriju Švicarske (službeni naziv »Tourenleiter«). Uz veliki broj učesnika iz svih kantona Švicarske bilo je rezervirano pet mjesta za učesnike iz inozemstva. Švicarski skijaški savez uputio je poziv i Planinarskom savezu Jugoslavije, pa su tako bili otposlani na tečaj po jedan delegat od Planinske zveze Slovenije i jedan od Planinarskog saveza Hrvatske.

Prvo uzbuđenje obuzelo me je još u vlaku, dok sam se sa svojim drugom iz Slovenije, Marijanom Perko, vozio kroz tunel od Jesenica na Rosenbach. Očekivao sam ne znam kakvu bitnu promjenu, čak i posve spoljašnju na prvi pogled. Međutim, krajina je potpuno slična onoj sa južne strane Karavanka, a isto tako i ljudi. Bili smo malo začuđeni ali i obradovani, kad smo te ljude čuli govoriti jezikom svoje braće sa južnih obronaka Karavanka. Radoznalošću čovjeka, koji tako voli sve što je za njega novo, pa makar to bilo i ne znam kako beznačajno, upijao sam u sebe svaki najsitniji detalj, koji je proletao kraj širokog prozora našeg kupeja. Dok sam primao te prve dojmove nisam ni primijetio, kako se nebo potpuno prekrilo teškim sivim oblacima. Uskoro je počela padati ona siva dosadna kiša, kakva se znade spustiti u jesen u našim gradovima, a to nam je oduzelo pogled na Visoke Ture koji smo željno očekivali. Uskoro je pala i noć.

Putovali smo zapravo jednog posve nesretnog dana, kada se moralo svaki čas presjedati iz jednog vlaka u drugi sve do Schwarzach-St. Veita. Tu smo konačno sjeli u direktan pariški vlak koji je došao iz Beča i uskoro jurnuli u kišnu noć prema zapadu.

U zoru probudili su nas ljudi opet u novim uniformama i tražili naše isprave. Bila je to švicarska granica; prešli smo Rajnu. Sad su se događaji počeli odvijati velikom brzinom. Oblaci su sve više nestajali, i sunce je zarumenilo snijeg na Weissenbergu i Graue Hörner. Još nismo pravo to pogledali, a vlak već juri dalje tik uz obalu Wallen See-a, pa u pitome ravne obronke Züriškog jezera. U Zürichu nismo imali vremena ni da se snađemo, i već smo izlazili iz stanice u udobnim vagonima jureći neobičnom brzinom prema Bernu.

Sada nastupa dosta jednolični krajobraz, i tek ovdje uspio sam u sebi srediti dojmove. Ovaj krajobraz ima u sebi nešto, što je u biti vrlo karakteristično za cijelu tu zemlju. Taj prvi dojam potvrdila su mi sva kasnija putovanja i u dolini Aare i Engstligentalu, u Grindelwaldu, pa uz Thuner- i Brinzer-See jednako kao i uz obale Vierwaldstätter See-a. Livade koje su se nizale tako jednolično zelene i tako određene u svojim obrisima, crnogorične šume tako pročišćene i dotjerane, sve je tako udešeno, da uz najbolju volju čovjek ne može primijetiti makar i jedan detalj, koji bi nosio na sebi tragove okrutne borbe za opstanak u prirodi, ili uopće nešto, što bi stvaralo iluziju prirodno oblikovanog krajobraza. Nisam se mogao oteti dojmu da je taj krajobraz uredio čovjek sa očitom svrhom da iz svega napravi atrakciju, koja će privući svakog od koga će ta zemlja izvući neku korist. Možda sam to shvatio malo pretjerano i možda takav dojam ne će dobiti svaki posjetilac Švicarske. Ali ja nisam mogao, a da ne uspoređujem tu zemlju sa našim planinama po Lici, Bosni i Crnoj Gori, gdje su planine tako divlje prirodne, uzvišene i netaknute. Mislio sam na one neprokrčene šume, neprohodne gudure, tjesnace i stijenje, na sve ono, gdje sam toliko puta mogao doći u najuži dodir sa prirodom i osjetio što je to borba, samoodržanje i život. Sjetio sam se na naše ovčare po katunima, koji su nas primali kao braću, iznoseći pred nas i nudeći nam sve što su imali oni i priroda oko njih. Tamo kod nas ne mora čovjek plaćati novcem sve što želi da vidi i sazna.

Dok tako razmišljam, promiču hitro šumarci i brežuljci, a u svakom romantičnom zakutku sa tamnom pozadinom crnogorice na nevidljivim tankim čeličnim šipkama stoje ogromna svijetla slova i crteži koji preporučuju putnicima brzovlaka da piju »Coca Colu«, jedu »Willar's chocoollat«, a vrijeme da mjere »Omega« satovima.

U našoj ambasadi u Bernu primili su nas i počastili uistinu drugarski, pa smo mogli osjetiti da smo među svojim ljudima. Stigli smo na proslavu dana žena s malim zakašnjenjem i proveli vrlo ugodnu večer.

U Frutigen smo stigli ranije nego što je vodstvo tečaja predvidjelo, pa smo se sami pretovarili u autobus i uputili zanimljivom dolinom Engstligental do Adelbodena, modernog turističkog centra sa gomilom hotela, penziona i vila za iznajmljivanje, stjecišta mondenog kozmopolitskog društva.

Jedan sat ugodnog hoda snijegom pokritom dolinom doveo nas je do stanice žičane željeznice. Nakon telefonskog dogovora sa upravljačem, koji se nalazi oko 900 m visinske razlike iznad nas na vrhu strme raščlanjene stijene, sjeli smo u malenu neudobnu limenu kurtiju, u koju jedva stanu 4 osobe, i krenuli strmo uvis. Zvuk gornjeg motora pravio je takovu buku u kabini da smo se teško mogli razumjeti, pa nam nije padalo na pamet da suviše govorimo. Posve nas je zaokupio novi još neviđeni doživljaj: promatrali smo stijenu sa svim njezinim snježištima, zaleđenim kaminima i ledenim slapovima ogromnih dimenzija, sa svim detaljima koje smo ovaj puta gledali iz tako čudne perspektive: iz zraka sa možda pedesetak metara udaljenosti.

Tako smo na lak način uz prekrasne vidike stigli do planinarske kuće koja nosi vrlo zvučan naslov »Hotel Engstligenalp sur Adelboden, F. Müller«. Dok smo se vozili u onoj kanti, naglo su se razišle magluštine po vrhuncima, koje su nam do sada zaklanjale svaki vidik. Priznajem da sam ostao potpuno zapanjen. Nalazili smo se u centru jednog bijelog amfiteatra, okruženog nepreglednim strmim snježnim padinama, nazupčanim grebenima sa svih strana, pod dominantom Grosstrubela oko čijeg vrhunca su se ljeskali glečeri hladnim zelenkastim odsjevom.

Vođe tečaja Biermann i Immer ljubezno su nas dočekali i smjestili u udobnu sobu sa tako mekanim krevetima, da je ustajanje u ranu zoru izgledalo vrlo problematično. Kad su još počeli stizati ostali tečajci, bio sam potpuno zadovoljan takvim kontrastom prema onom šarenom pomodnom društvu stranaca iz Adelbodena. Opaljeni od sunca i vjetra, snažni švicarski brđani, mirni i staloženi ili raspjevani, iz raznih krajeva, raznih jezika i temperamenata, razne starosti i zanimanja, ali svi do jednoga isti u onim obilježjima koja čine alpinistu u pravom i visokovrijednom smislu te riječi.

Na večer je otvoren tečaj, predstavljeni su nam rukovodioci, upoznati smo sa planom i zadatkom tečaja. Pitanje organizacije rada riješeno je diobom tečaja na dva jezična razreda: francuski i nje-

mački. Unutar svakog razreda, od kojih je svaki imao svoje rukovodstvo, bili su tečajci razdijeljeni u grupe po šest ljudi približno jednake starosti i tjelesne građe. Te grupe su kroz cijeli tečaj radile kao samostalne jedinice, a svaki dan se je mijenjao vođa, izabran između članova grupe.

U uvodnom govoru Joan-Louis Biermann, chef du tourisme de la FSS iznio je svrhu i zadatak tečaja: odgojiti što više ljudi ne samo tehnički nego i ideološki, da ti ljudi budu u stanju u centrima svog djelovanja pobijati sve nezdrave pojave u alpinizmu i dati mu položaj koji zaslužuje, iznad dosegnuća senzacionalnosti, rekorderstva i akrobacije. U razlaganju stanja u alpinizmu, saznali smo za nemile pojave nesreća i tragedija u planinama kao posljedice trčanja za uspjesima, koje predstavljaju brojke: sati i visine.

U ponedjeljak (13. III.) rano u jutro određena je tura na sedlo između Kindbettihorna (2651 m) i Tschingelochtighorna (2659 m). Svakoj grupi je prepušteno da priredi i izvede turu kako najbolje zna. Tako smo si sami na specijalnoj karti odredili smjer uspona, odabrali ličnu i grupnu opremu (montažne elemente za transport nesrećenika na skijama, užeta, lavinske vrpce, apoteku, lavinske sonde, specijalne lopate i sl.). Cijela tura, kako izgleda, bila je provedena radi upoznavanja pojedinaca i grupa u samostalnosti i sposobnosti za vršenje tura. Rezultat je zadovoljavao, i to ne samo tehnički rezultat, već nešto mnogo više, barem za mene. Doživio sam jednu prekrasnu skijašku turu, koja će mi, unatoč tome, što je kasnije bilo mnogo ljepših, uzbudljivijih i bogatijih, ostati uvijek u uspomeni već zato, što je to bila prva tura u Švicarskim Alpama.

Sunce se je upravo podiglo iznad Engstligengrata i prouzročilo grmljavinu snježnih usova sa suprotnih padina Fitzera, kad smo nas četrdeset, postrojeni po grupama, dobili znak za pokret. Svaka je grupa krenula svojim smjerom u polaganom jednoličnom ritmu kretanja i disanja. Sunce je blještalo kao ogromna užarena kugla takvim sjajem, da je svako kretanje bez specijalnih obojenih naočala predstavljalo ozbiljnu opasnost za dobivanje snježne sljepoće.

Odabirali smo put u strmim jarugama i grebenima, zaobilazeći uzvisine i blokove meni tako stranog, crno-smeđeg granita. Zaleđena kora prska pod udarcima prvih skija; u točno određenim, jednakim razmacima bljesne u istoj kretnji šest čeličnih štapova. Krzna na našim skijama odupiru se klizanju na sve jačim strminama. Nitko ne govori ni riječi. Sve je podređeno usklađivanju kretanja prema nagibu i vrsti snijega. Grupa postaje jedan jedinstveni organizam, koji diše, radi i napreže se tako zajednički, da se čini, kao da je u svakom učesniku potpuno nestala vlastita ličnost. Pa ipak, naši se pogledi

otkidaju od zajedničkog rada i pažnje, pa makar i samo na čas počinju kliziti; beskrajnim blještavim padinama ili pak milovati neku sitnu figuricu, koju je prošle noći iz snijega izvajao vjetar.

Nakon sata i po uspona priuštili smo si kratak odmor. Odmah nastaje buka, razgovor i komešanje. Svaki traži zgodno mjesto, da se udobno pruži na ležaju od izvrnutih skija, okrenut prema nešto previše toplom suncu.

Što smo dalje napredovali, to je uspon postajao sve strmiji, a snijeg sve teži. Zašli smo u strme padine korastog snijega (Bruchharsch), pa zatim u pršić nabijen od vjetra i fantastično izmodeliran. Ozbiljne opasnosti od usova na ovom usponu nije bilo, jer je sunce pod vrlo malim kutem obasjavalo kritične površine, a područja, koja su bila »ukrašena« onim tako neprijatnim lavinskim pukotinama, mogli smo uvijek zaobići.

Uskoro smo čuli zavijanje vjetra oko tornjeva Tschingelochtighorna ; zašli u zaledene strmine pred samim sedlom u Engstligergratu. Tu je vjetar harao i zbrisao gotovo sav snijeg sa oblog kamenitog grebena. Kao nečim privučeni, požurili smo na preostalom usponu poslije skidanja skija. Meni u takvim momentima, kad očekujem iza nekog ruba pogled u novo, postanu kretnje užurbane, kao od straha, da ću nešto izgubiti, ako makar samo i sekundu zakasnim.

Dugo sam stajao na grebenu, boreći se za ravnotežu sa vjetrom, lutao pogledom uokrug, svakiput ponovno nalazeći neki novi sklad i novu nijansu ljepote.

Nalazili smo se po prilici na polovici grebena koji se proteže od Grosser Lohnera (3048 m) do Steghorna (3147 m) u smjeru jug-sjever. Na istoku su blještali šiljati Aletshorn (3629 m), Balmhorn (3709 m) i Rinderhorn (3454 m) sa rijekama svojih ledenjaka, koje su se slijevale negdje duboko u plavičastu maglicu dolinâ. Ima nešto zastrašujuće u tom ogromnom prostranstvu snijega, leda i crnih granitnih stijena, koje se međusobno isprepliću u kompliciranom, ali ipak skladnom ritmu nekamo u daljinu, kuda više ne dosiže naš pogled.

Vrijeme je poodmaklo i počeli su nas pozivati na silazak. Spustili smo se do naših skija čvrsto zabodenih i već posve osušenih na vjetru. Počelo je ono mučno napinjanje »Kandahara«, kad čovjek napreže opruge do maksimuma, jer noga mora za spust stajati na dasci kao prikovana.

Bio sam vrlo uzbuđen. Nisam mogao vjerovati da ću biti u stanju pratiti u spustu te Švicare, od kojih sam očekivao neku nadčovječanski vratolomnu vožnju. Međutim, kad je prva grupa kliznula niz strminu, mogao sam vidjeti samo mnogo opreza i promišljenosti, vidio sam kako se svaki pojedinac detalj vožnje u sekundi rasuđuje

i preuzima tehnika i brzina koja takav detalj najsretnije rješava. Odlučio sam da se maksimalno koncentriram. I zaista, kad je naša grupa jurnula u pravilnim razmacima, ispalo je sve vrlo skladno. Spuštanje, jednako kao i uspon, nije neko rasulo u kome svako radi što mu se prohtije, već zajednički rad grupe, koja i ovdje djeluje kao cjelina. U ovisnosti o nagibu i vrsti snijega, što se je oboje vrlo često mijenjalo, vozili smo po tragu prvoga ili svaki svojim tragom, ali uvijek u pravilnim razmacima, većim ili manjim, mijenjajući brzine u svim gradacijama od opreznog šuljanja u čestim zavojima, pa sve do uzbudljivih spustova u pravcu, kad se za čovjekom podiže oblak pršića, u ušima zuji, a na oči izbijaju suze.

Tako je neobično brzo proletjelo tih šest stotina metara visinske razlike spusta gotovo bez prekida, da sam živo požalio kad sam se našao kraj kuće. Ali moj želudac, koji je u brdima vrlo uvažen faktor, bio je s time potpuno zadovoljan, jer je vrijeme ručku već bilo poodmaklo.

(Nastavak slijedi)

Viljem Brumec:

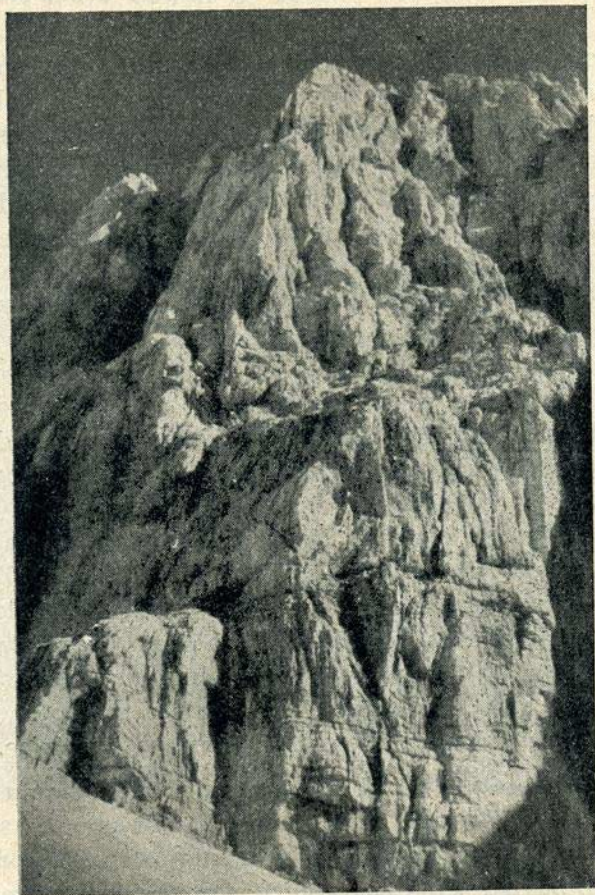
Sjeverni stup Škrlatice

Tko prvi put ide putem iz Kranjske Gore u Krnicu, mora odmah zapaziti onu goru velikih dimenzija, koja imponira veličinom svoje strme stijene. To je Škrlatica, od čije se je ljepote osobito teško otrgnuti o zapadu sunca, kad se njene izbrazdane stijene žare na posljednjim sunčevim zrakama. Njena sjeverozapadna stijena jedna je od teže pristupačnih u Julijskim Alpama na kojoj nigdje ne vidiš znatnije raščlanjenosti. Gotovo glatku stijenu podupiru sa svake strane dva impozantna gotska stupa, od kojih lijevi ili sjeverni stup završava upravo na vrhu, dok južni, t. zv. skalaški, završava na zapadnom grebenu Škrlatice.

Škrlatica je dugo branila pristup čovjeku. Prvi ju je pobijedio dr. Julius Kugy sa svojim slavnim vodičem Andrejem Komcem godine 1880. Tada je Komac vodio prvi puta dra Kugya i od onda ga je kasnije pratio na mnogim usponima više od dvadeset godina. Kugy je njemu posvetio mnogo toplih riječi u svom svjetski poznatom djelu »Aus dem Leben eines Bergsteigers«.

Nakon prvog svjetskog rata porasao je interes za Škrlaticu, kada su 17. VII. 1927. prvenstveno prepenjali sjeverni stup njezine sjeverozapadne stijene Čop, Tominšek, Martelanc i Jesihova. Smjer je

ocijenjen kao mjestimično izvanredno težak (5) i izložen. Godine 1931. prepenjali su južni stup Jesihova i Lipovec i ocijenili ga istim stupnjem teškoće.

Sjeverni stup sjeverozapadne stijene Škrlatice

Foto: D. Kivač

Ovoga puta Franc* i ja zaputili smo se u Martuljkovu skupinu. Na ljubljanskom kolodvoru sreli smo Dragu Belačića iz Zagreba, sa kojim nas veže dosta prijatnih uspomena. Saznali smo, da se namjerava penjati po sjevernom stupu sjeverozapadne stijene Škrlatice sa Dragutinom Kivačem, koji ga čeka u Krnici. Tako smo dalje prosljedili zajedno putem za Krnicu, diveći se silnoj stijeni Škrlatice, koja nam se u večernjem rumenilu činila beskonačno daleko.

* Franjo Gabušček, Ljubljana.

Već je svitalo kad smo se penjali prema Velikoj Dnini. Nakon uspinjanja po jarugi nastavili smo klekovinom dalje u desno i uskoro se našli na velikoj sipini pod stijenom. Poslije odmora kod bivaka krenuli smo prema ulazu podno lijevog stupa i u dva naveza počeli penjanjem.

Napredovali smo dosta brzo, jer su oprimci bili dobri. Kod pričeženja u desno od gredine ugledali smo niz kamina, koji su nas snažno privlačili, makar je smjer vodio još dalje u desno. Ovi su kamini svršavali desno od velike glave, koja je zatvarala pogled prema gore. U početku je išlo lako, ali je već kod treće dužine užeta trebalo zabijati klinove. Kamini su bili na nekim mjestima uski, glatki, bez dobrih oprimaka i stopa, tu i tamo zatvoreni. Oni su zapravo predstavljali najteži dio smjera i oduzeli nam najviše vremena. Da bi bili sigurniji navezali smo se svi na jedno uže. Prvi na užetu bio je oslobođen svakog tereta, kako bi mogao biti bolje sabran kod snalaženja u smjeru i uopće kod orijentiranja. Teška mjesta, na koja smo dalje stizali, prisilila su i ostale, da se penju bez naprtnjače i to uglavnom zbog uskih prolaza. Zbog toga smo sve naprtnjače transportirali užetom, ali su se kod toga zabrtvile u jednom uskom prolazu, pa je Franc morao često stajati samo na jednoj nozi, gotovo viseći u zraku, da bi mogao izbijati klinove, dok su mu nad glavom naprtnjače prijetile poput Damoklovog mača. Razumljivo je, da smo na taj način veoma sporo napredovali. Oko tri sata popodne naišli smo na jednu ovelu rupu, gdje smo se sva četvorica uspjeli zajedno stisnuti. Ovdje smo se odmorili i okrijepili, a u praznoj kutiji od konzerve ostavili smo naše potpise.

Produžili smo dalje po okomitom i glatkom kaminu. U manjoj smo se udubini opet skupili svi zajedno. Držali smo, da se nalazimo na desnoj strani impozantne glave, koju smo promatrali odozdo. Oдавle smo imali pogled samo na Lipnicu, jer je strop nad nama zatvarao širi vidik. Kada smo svladali ovaj strop prešli smo u otvorenu stijenu u kojoj smo upotrebili zamke. Uska pukotina, koja se prema gore proširivala dovela nas je do jednog sigurnog stajališta.

Za vrijeme napornog penjanja nismo ni primijetili da su se sabrali gusti crni oblaci i da prijete skorom olujom. Bilo nam je jasno da do mraka ne ćemo stići na vrh, pa smo se odmah stali spremati na bivak.

Belačić i ja nekako smo se uspjeli sklonuti u jednu rupu, gdje je bilo mjesta samo za glavu i noge, pripijene uz stijenu. Kivač i Franc ostali su nešto niže, osigurani klinovima i užetom i ne baš u zavidnom položaju.

Prve kapi kiše počele su uz tresak gromova. Pokušao sam uhvatiti koju kap, jer sam bio nepodnošljivo žedan.

Uskoro se na nas srušio pljusak. Za vratom mi se cijedila hladna voda, cureći niz tijelo. Zubi su mi cvokotali od hladnoće, a ni drugima nije bilo bolje. Grmilo je užasno, a bljesak munje na mahove je oduzimao vid. Od vremena na vrijeme po koji kamen zazviždao je nad glavom i izgubio se uz prasak u dubini.

Bivak I. u Vel. Dnini

Foto: E. Rakoš

Nakon jednog sata pljusak se nekako smirio. Nad Lipnicom je nevrijeme bijesnilo i dalje, a u dolini se čulo valjanje i udaranje kamenja.

Noć je bila beskonačno duga, a napokon se prema jutru sve smirilo. Konture gora postajale su sve jasnije i svanuo je dan.

Oprezno smo razgibali prozeble udove i novim snagama nastavili usponom. Teren je bio nešto lakši, pa smo brzo napredovali. Svladali smo posljednji teški prevjes prije izlaza iz stijene i još prije podneva stajali smo sretni na vrhu Škrlatice. Oko nam je kružilo po krasnoj gorskoj krajini. Gledali smo dugo naokoło, dok su pred nama ponosno stajali Razor, Prisojnik i Špik, a malo dalje Jalovec i Mangart...

Bijele Stijene

Ima još uvijek velik broj naših planinara koji ne poznaju naše najljepše planine, makar se često kreću u njihovoj blizini.

Tako su manje poznate Bijele Stijene nedaleko Jasenka, koji je udaljen cestom 25 kilometara od Ogulina.

Okno u Bijelim Stijenama

Foto: Ing. S. Kandijaš

Iz tamnih starih šuma, visoko gore nad Jasenkom, strše vrhovi i stupovi Bijelih Stijena, puni dubokih pukotina koje su obrasle mnoštvom prekrasnog alpskog bilja. Nije ni čudo što je taj kraj bio proglašen našim nacionalnim parkom.

Jedne lijepe jesenje večeri dovezli su se planinari grupe Direkcije P. T. T. iz Zagreba vlakom u Ogulin. Nešto kasnije kamion nas je vozio prema Jasenku, odakle smo još za mraka htjeli nastaviti pješke prema cilju. Kako međutim nismo dobro poznavali puta, morali smo to odložiti dok svane. U šumi bilo je dosta hladno, pa smo zapalili vatru oko koje se uskoro razvio veseo logorski život uz pješmu, kolo i dosjetke.

Čim se počelo daniti nastavili smo putem prema Bijelim Stijenama. Prolazili smo najprije kroz bjelogoričnu šumu, koja je već poprimala šarene jesenske boje.

Pod vrhom, usred šume, naišli smo na posve zapuštenu planinarsku kućicu. Kasnije sam doznao, da su je neki članovi Planinarskog društva Zagreb nekako dotjerali, da se može u njoj dosta ugodno noćiti i kuhati.

Od planinarske je kuće moguć uspon na nekoliko vrhova. Put na glavni vrh je veoma zanimljiv i vodi mimo bijelih kukova i stupova, ispod jela i omorika. Pojedina su stabla teško oštećena od nevremena, pa sablasno pružaju svoje gole grane. Ovdje se vidi kako silan elemenat prirode stalno mijenja njeno lice stvarajući neprestano nove oblike.

Na vrhu smo se sunčali i uživali u divnim vidicima na Bjelolasici, na prostrane šume Gorskog Kotara i na niže vrhove Bijelih Stijena, koje doista zaslužuju svoje ime. Ta se bjelina osobito ističe kad su obasjane suncem, pa izgledaju kao da je na njih pao svježiji snijeg.

Dan je bio divan i sunčan, a po mirisu šume osjećalo se, da je jesen. Putem smo sretali šumske radne brigade, koje su neumorno obavljale svoj naporni rad.

Crvene zrake sunca na zalazu pratile su nas na povratku prema Jasenku, odakle nas je kamion odvezao u Ogulin, a zatim vlak natrag u Zagreb.

Orijentacija

Svrha je ovoga članka upoznati se s praktičnim uputama orijentacije pomoću pribora, što ga svaki planinar sa sobom nosi.

Orijentacija se može vršiti:

- I. bez karte;
- II. pomoću karte.

I. Orijentacija na zemljištu bez karte

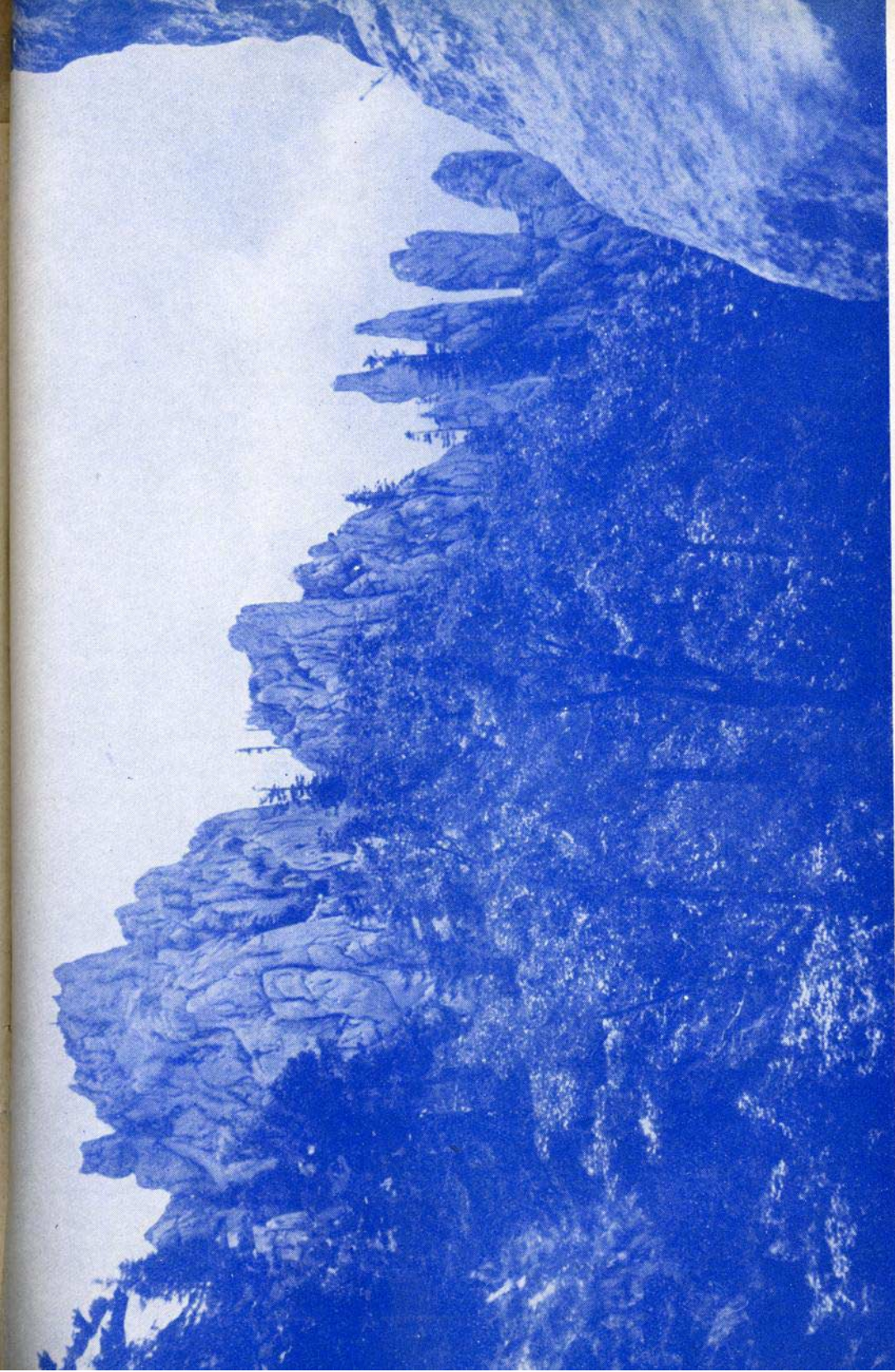
Ova orijentacija vrši se pomoću strana svijeta (sjever-jug-istok-zapad) tako, da se na zemljištu nađe pravac koji pokazuje jednu stranu svijeta, najčešće sjever, po kojoj se dalje određuju ostale strane. Kada se pronade sjever, okrene se prema njemu čelom i rašire ruke u stranu. Desna ruka pokazuje pravac istoka, lijeva zapada, a zatiljak jug.

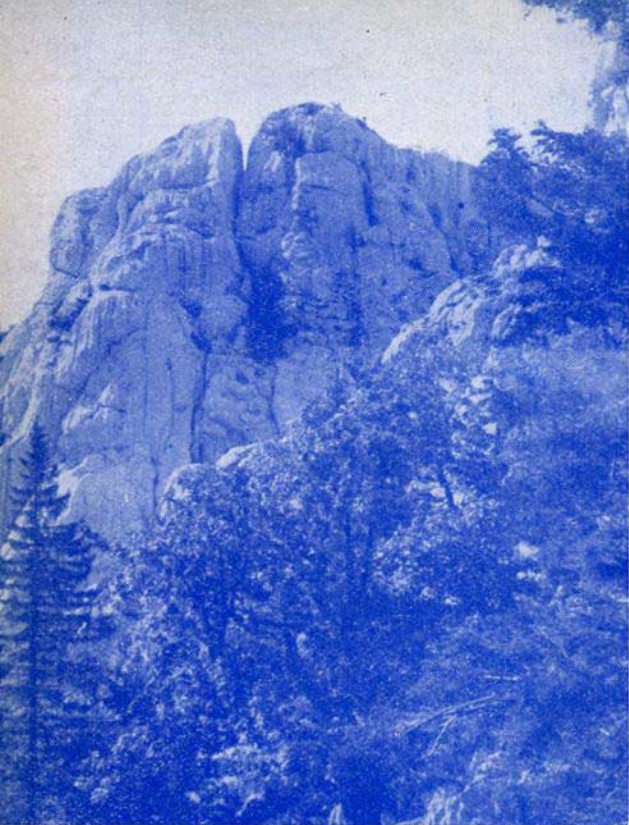
Strane svijeta pronalaze se pomoću: kompasa, sunca, sunca i sata, polarne zvijezde (sjevernjače), mjeseca i raznih predmeta i znakova na zemlji. Nabrojeni načini iznalaženja su približni, dok je jedino način pomoću busole točan, u koliko u okolnom zemljištu nema željeznih ruda.

1. *Određivanje smjera sjever-jug pomoću kompasa* (vidi skicu broj 1).

Kompas je sprava pomoću koje se određuju strane svijeta, t. j. pravac sjever-jug. Glavni dio ove sprave je magnetska igla. To je magnetizirana čelična pločica u obliku razvučenog romba, postavljena na jedan stožer. Jedna polovina igle obojena je plavo i njen vrh pokazuje sjever. Dakle magnetska igla ima dva kraja, koje nazivamo polovima i to sjeverni i južni pol. Na sredini igle nalazi se kapica od mjedi, koja se natiče na čelični stožer. Da se stožer ne zatupe i da bi se spriječio dodir mjedi sa čelikom, umeće se u kapicu rubin. Magnetska igla je smještena u kutiji od mjedi, aluminijske ili drva sa staklenim poklopcem. Na dnu kutije po periferiji obilježen je krug i podijeljen na stupnjeve od 0 do 360, sa upisanim oznakama strana svijeta: N (sjever), S (jug), O (istok) i W (zapad) — (Nord, Süd, Oest, West). Da se kod nošenja kompasa ne bi vrh stožera tupio i time kvarila osjetljivost kompasa, umeće se naročita poluga koja podiže magnetsku iglu od stožera i koči je.

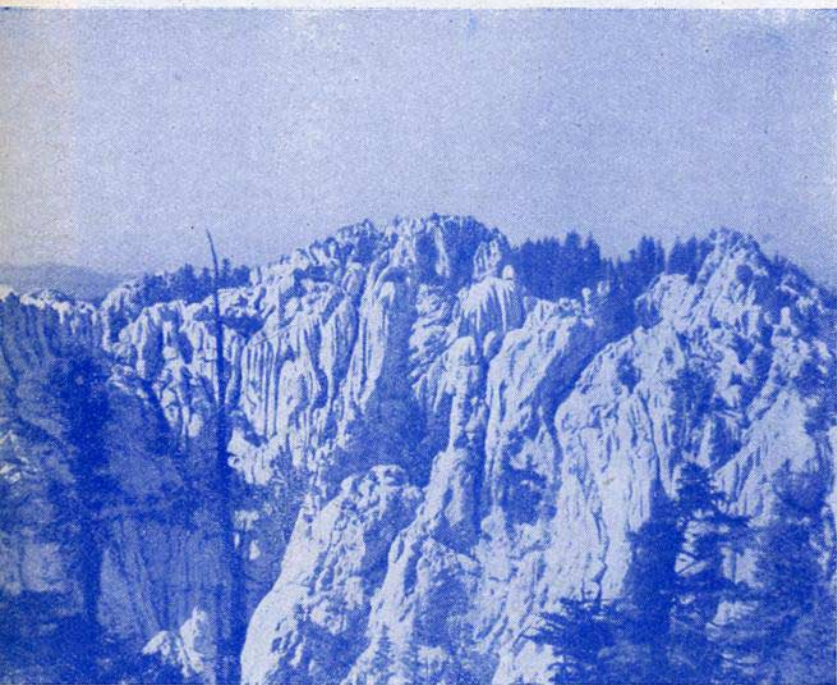
Naša zemlja ima oblik rotacionog elipsoida, a kad se uzmu u obzir i neravnine na zemljinoj kori, onda takav oblik nazivamo

Bijele Stijene

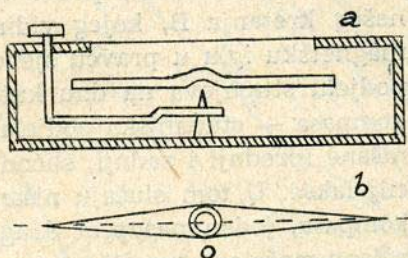
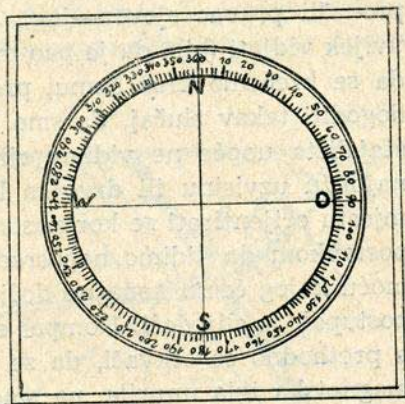
Foto: T. Soblek

geoid. Na sjeveru je sjeverni pol zemlje, a na jugu južni pol. Na polovima je zemlja spljoštena, a na ekvatoru ispupčena. Zemlja ima i magnetne polove. Sjeverni magnetni pol nalazi se na južnom polu zemlje, a južni na sjevernom polu zemlje.

Istoimeni magnetni polovi, t. j. sjeverni ili južni, međusobno se odbijaju, a raznoimeni, t. j. sjeverni i južni, se približavaju. Upoređujući tako dva magneta, naime magnetsku iglu sa svojim polovima i našu zemlju kao magnet sa svojim polovima, dolazimo do zaključka, da će se sjeverni pol magnetske igle i južni magnetni pol naše zemlje (ovaj se nalazi na sjevernom polu zemlje) međusobno privlačiti kao raznoimeni polovi, pa će uslijed toga južni magnetni pol zemlje, koji se nalazi na sjevernom polu zemlje, privući sjeverni pol magnetske igle (plavi dio) našeg kompasa, koji će u tom slučaju pokazivati pravac sjever.

Pravac sjever—jug sa kompasom određuje se na slijedeći način. Kompas se drži približno horizontalno u ruci, a magnetska igla se pomoću poluge otkvači. Ona će neko vrijeme oscilirati i na koncu se umiriti zauzimajući smjer sjever—jug. Ne gubeći horizontalnost kutije, ova se okreće tako da se pravac magnetske igle poklapa sa oznakama na dnu kutije N—S (sjever—jug). Ovaj pravac magnetske igle je magnetni meridijan mjesta na kojem se mi nalazimo sa kompasom, ali koji se ne poklapa sa astronomskim (geografskim) meridijanom, već od ovog odstupa. To odstupanje zove se magnetska deklinacija, koja je različita za razna mjesta na zemlji i u razno vrijeme. Po podacima iz karte izogona (po tzv. deklinacionom pregledu) iznosila je magnetska deklinacija 1944. godine za našu zemlju -2° . (Kad je oznaka $-$, onda je deklinacija zapadno od astronomskog odnosno geografskog meridijana, a kada je $+$, onda je istočno od ovog meridijana). Kod upotrebe kompasa ovo treba imati u vidu, pa pravac magnetske igle popraviti za vrijednost deklinacije.

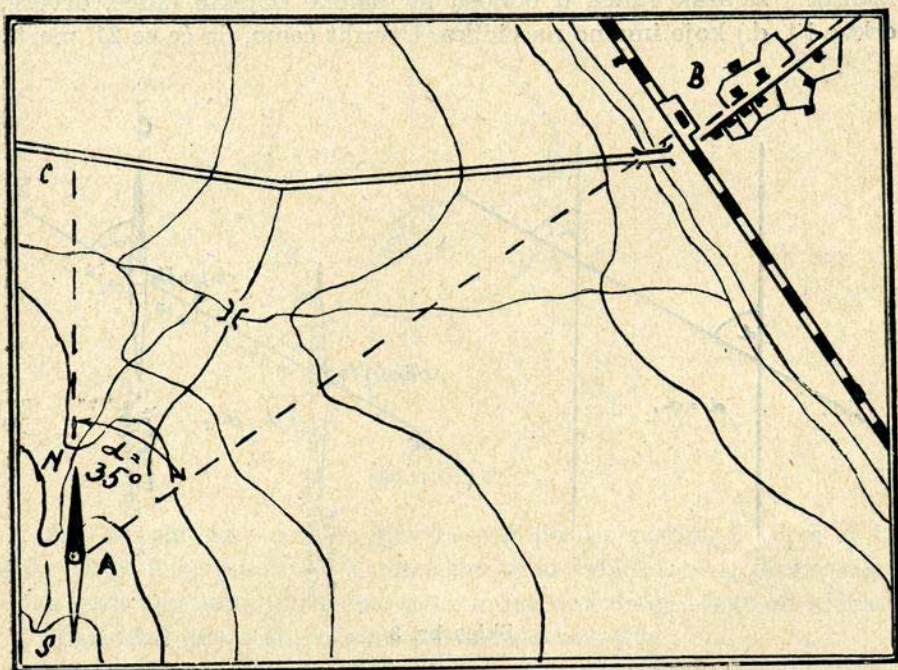

Skica br. 1

1. Kretanje pomoću kompasa (vidi skicu br. 2).

Pomoću kompasa možemo se kretati namijenjenom cilju B (grebenu, vrhuncu, naselju ili ma kojem objektu) kojeg trenutačno vidimo sa stajališta A (mjesto gdje smo se orijentirali kompasom, t. j. pronašli pravac sjever—jug). U toku kretanja objekt ne moramo uvijek vidjeti (bilo da je pao mrak, da smo unišili u maglu ili oblake, da se krećemo kroz šumu, preko bregova, dolina i t. d.). Može se dogoditi takav slučaj, da smo izgubili put (markiranu stazu), pa sa stajališta uopće ne vidimo cilj kretanja. Tada ćemo se popeti na najbližu uzvisinu ili drvo sa kojeg se vidi cilj kretanja, i na tom mjestu orijentirati se kompasom, t. j. pronaći sjever—jug, pod pretpostavkom da vidimo neposredni cilj kretanja ili pak posredni pomoću kojeg ćemo konačno doći tamo gdje želimo. U svakom slučaju postupak je slijedeći: Kompas se izvadi i drži približno horizontalno, a prethodno se otkvači, da se magnetska igla oslobodi. Kada se je magnetska igla umirila, pa smo odredili pravac sjever—jug po napred navedenim uputama, prinese se kompas u visinu desnog oka i navizira (nanišani) preko stožera kompasa na namijenjeni cilj našeg kretanja B, kojeg vidimo sa A, nastojeći svakako zadržati magnetsku iglu u pravcu sjever—jug. Istovremeno pogledamo koju podjelu stupnjeva na dnu kutije siječe vizura (naše oko — stožer kompasa — stupanjska podjela na kompas — cilj). Ako kompas ima nišane (prednji i zadnji, slično kao kod puške) tada je viziranje na cilj lakše. U tom slučaju nišani se nalaze na periferijalnom krugu kompasa, jedan nasuprot drugome pod kutom od 180° . Kad nema nišana može se upraviti u pravac cilja B označena crta N—S (sjever—jug) na dnu kutije kompasa. U svakom slučaju treba ustanoviti koliko je stupnjeva između vizirne linije i pravca kojeg zauzima magnetska igla (sjever—jug). Ugao kojeg zatvaraju te dvije crte zove se azimut. To je dakle kut, kojeg zatvara linija sjever—jug, t. j. pravac magnetske igle i naša vizurna linija. U našem primjeru azimut je 35° . Kada je nađen azimut tada, a prije nego se pođe iz mjesta A u B, drži se kompas pred sobom tako, da magnetska igla prema pravcu N—S na dnu kutije zahvata onoliki broj stupnjeva, koliko iznosi nađen azimut. Okrenemo se u pravcu crte N—S na dnu kutije i tada ćemo biti okrenuti licem prema mjestu B, koje je cilj našeg kretanja. Kompas stavimo u torbicu ili džep, pa krenemo prema cilju. Jasno je, da cilj više ne ćemo vidjeti uslijed okolnosti prije navedenih ili zato što smo sišli s uzvisine ili drveta. Nakon izvjesnog vremena zaustavimo se, izvadiamo kompas, orijentiramo se, da dobijemo pravac sjever—jug i kontroliramo da li naš pravac

kretanja zatvara (makar približno) sa pravcem sjever—jug magnetske igle azimut od 35° . Ako zatvara, znači da dobro idemo, a ako je odstupanje veće tada skrećemo sa dosadašnjeg pravca kretanja, t. j. popravljamo pravac kretanja tako, da on bude pod kutem od 35° u odnosu na magnetsku iglu. Takvu kontrolu vršimo u toku kretanja češće, pa se uvijek ispravljamo u koliko nam je pravac kretanja odstupio od spomenutog kuta od 35° . Na ovaj način doći ćemo sigurno do cilja B.

Skica br. 2 AC... magnet. meridijan

AB... vizirna linija

$\angle \alpha$... azimut 35°

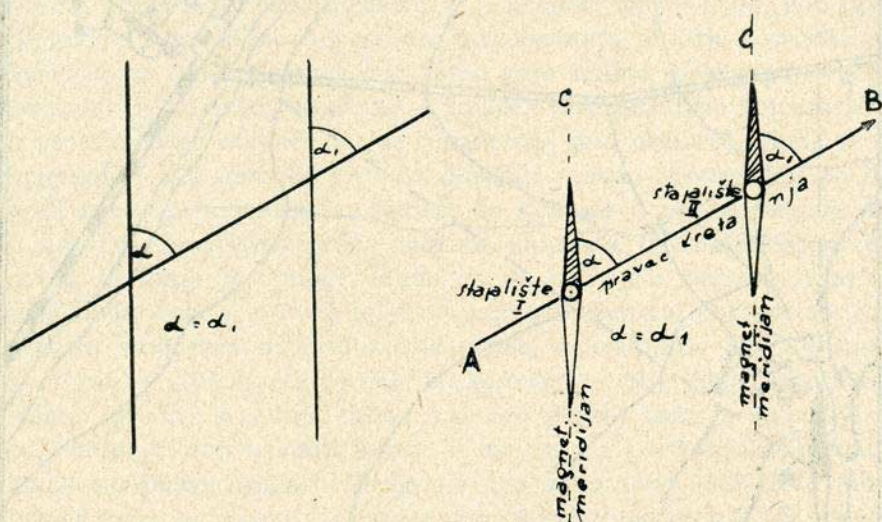
Ovakvo održavanje kursa kretanja osniva se na elementarnom pojmu iz geometrije, t. j. poučku o usporednicama (paralelama), koji glasi:

Kutevi između dva pravca, koji se presijecaju, ne mijenjaju se, ako se jedan pravac paralelno sam prema sebi pomiče.

Jedan od ta dva pravca je kurs našeg kretanja, a drugi je pravac magnetska igla (magnetni meridijan) koji na svakom stajalištu pokazuje pravac sjever—jug (vidi skicu br. 3).

2. Određivanje pravca sjever—jug pomoću sunca.

Sunce, kao i ostala nebeska tijela, kreće se po nebeskom svodu u toku jednoga dana. To kretanje sunca u odnosu na Zemlju je prividno, jer znamo da se Zemlja, kao planet, okreće oko sunca. Ako promatramo zvijezde u toku nekoliko noći, uočiti ćemo da one izlaze svakog dana u istoj točki horizonta i zalaze na zapadnoj strani horizonta u istoj točki, dok se sunčeve točke izlaza i zalaza mijenjaju stalno na horizontu. Promatrajmo u toku nekoliko dana uzastopce izlazak i zalazak sunca u odnosu na daleke objekte (kuće, drveće, crkve i t. d.) koje imamo na vidiku. Utvrdit ćemo, da će se 21. marta

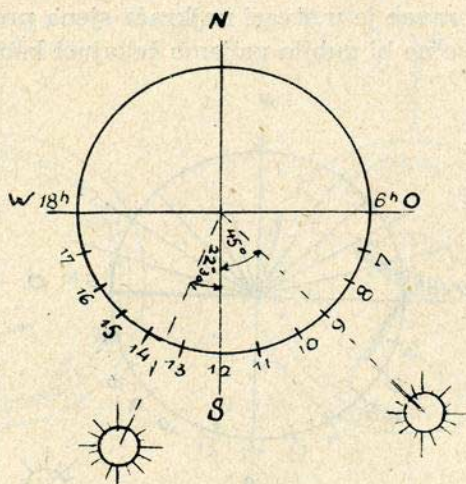

Skica br. 3

u toku jedne godine sunce izjutra pojaviti u samoj istočnoj točki horizonta. Nakon nekoliko dana opaziti ćemo, da se njegova točka izlaza pomiče na horizontu prema sjeveru. To pomicanje prema sjeveru trajati će do 21. juna. Od toga datuma sunce će se ponovno vraćati istočnoj točki prilikom izlaska u jutro, tako da će se 23. septembra ponovno pojaviti na samoj istočnoj točki horizonta. Idućih dana primjetiti ćemo da će se sunčeva točka izlaza pomicati u pravcu juga, što će trajati sve do 21. decembra, kada sunce izlazi najjužnije, t. j. najdalje od istočne točke na horizontu. Poslije toga datuma ponovno će se sunce vraćati istočnoj točki u kojoj će izaći 21. marta slijedeće godine.

Za praktične ciljeve može nas zadovoljiti pretpostavka da je sunce svakodnevno oko 6 sati na istoku, u podne (12 sati) na jugu,

a u 18 sati na zapadu. Dakle sunce za 1 sat pređe ugao od 15° . Ako određujemo pravac sjever—jug prije podne, tada razliku između 12 sati i toga vremena (sata) pomnožimo sa 15° , pa će proizvod biti veličina ugla za koju vizura sunca odstupa od podnevne. Ako jedan krak toga ugla okrenemo suncu, a drugi desno od sunca, onda će taj desni krak ugla pokazati pravac juga, a njegovo produženje u suprotnom pravcu pokazuje sjever.

Skica br. 4

Ako određujemo pravac sjever—jug poslije podne, to broj sati preko 12 pomnožimo sa 15° i nacrtamo ugao veličine ovog proizvoda. Jedan krak toga kuta okrenemo prema suncu, a drugi lijevo od njega. Taj drugi krak pokazati će nam pravac sjever—jug.

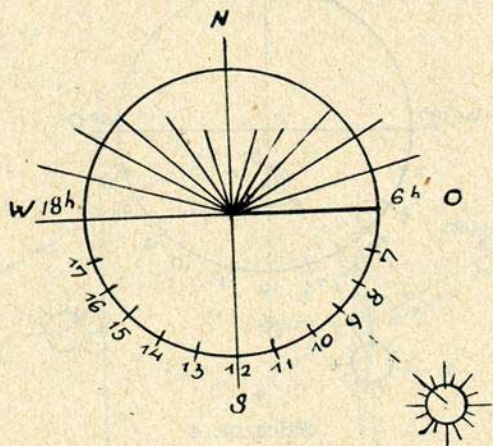
Primjer za prije podne: Neka u 9 sati određujemo pravac sjever—jug. Dopuna od 9 do 12 sati je 3 sata. Ovu dopunu pomnožimo sa 15° ($15 \times 3 = 45^\circ$). Sada treba narisati kut od 45° , pa jedan krak upraviti u pravcu sunca, a drugi desno od njega. Ovaj posljednji pokazivati će pravac juga (vidi skicu br. 4).

Primjer za poslije podne: Neka u 13,30 određujemo pravac sjever—jug. Razlika od 12 do 13,30 je 1,30 sati ($15 \times 1,30 = 22^\circ 30'$). Nacrtamo kut od $22^\circ 30'$, pa jedan krak položimo u pravcu sunca, a drugi lijevo, koji će pokazivati pravac juga (vidi skicu br. 4).

3. *Određivanje pravca sjever-jug pomoću sjene vertikalnog štapa* (vidi skicu br. 5).

Određivanje sjevera pomoću sjene vertikalnog štapa vrši se ovako: Na ravnom zemljištu zabode se vertikalno jedan ravan štap, pa se oko njega obilježi krug pomoću konca sa radiusom veličine

štapa. U izvjesno vrijeme prije podne vrh sjene štapa dodirivat će periferiju kruga, t. j. sjena će biti jednaka radiusu kruga, dok su do tada sve sjene bile veće. Tu točku na periferiji kruga treba obilježiti. Od tada će sjena biti sve manja i manja do izvjesnoga vremena, kada će početi rasti tako da će jednog momenta opet biti ravna radiusu kruga i dodirivati njegovu periferiju u drugoj točki. Kad se podijeli dio periferije kruga (luk) kojeg ograničavaju sjene štapa dužine radiusa i spoji sa središtem kruga, dobiti će se pravac sjever—jug. Taj pravac je u stvari najkraća sjena preko dana, to jest ona u podne. Da se ne bi gubilo vrijeme čekajući kada će sjena štapa

Skica br. 5

dodirivati krug, možemo je zabilježiti na pr. u 11 sati i u 13 sati ili u 10 i 14 sati (kolika je razlika u broju sati prije podne od 12, tolika treba da bude i poslije podne), pa se taj ugao prepolovi. Simetrala ugla je najkraća sjena — sjena u podne, t. j. pravac sjever.

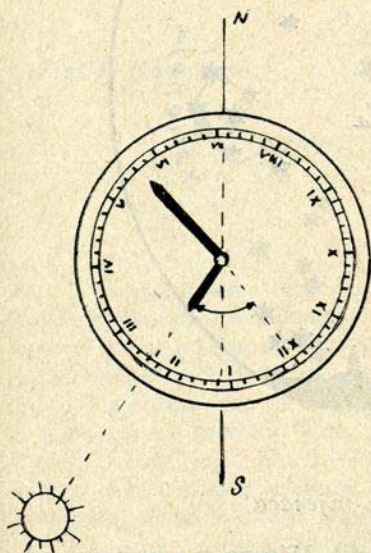
4. Određivanje pravca sjever—jug pomoću sunca i sata.

Sat se drži u ruci približno horizontalno i okreće se tako, da mala kazaljka padne u pravcu sunca. Kut kojeg čini mala kazaljka (okrenuta suncu) i pravac prema broju 12 na satu, treba prepoloviti. Simetrala toga kuta je pravac juga, a produženje u protivnom smjeru — sjever (vidi skicu br. 6).

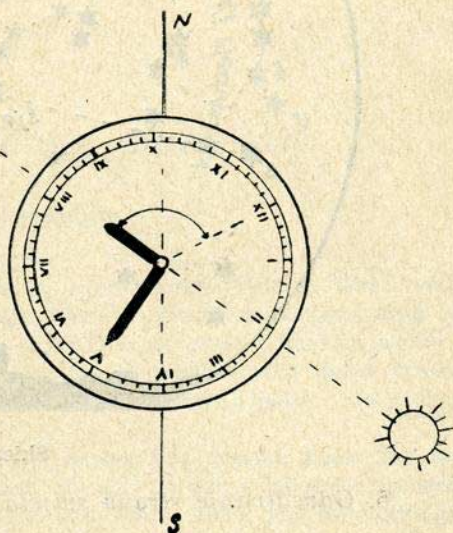
Pravac sjevera može se dobiti pomoću sata i sunca i na ovaj način: Sat se drži horizontalno i uzme se igla ili slamka (ili što slično), pa se postavi uspravno na sredinu sata. Sat se okreće dotle, dok sjena igle ne pokrije malu kazaljku, a zatim se prepolovi kut između male kazaljke (t. j. sjene) i pravca prema broju 12 na satu. Simetrala toga kuta pokazuje pravac sjevera (vidi skicu br. 7).

5. Određivanje pravca sjever—jug pomoću zvijezde sjevernjače (polarne) (vidi skicu br. 8).

Na nebeskom svodu nalaze se veće ili manje grupe zvijezda koje se zovu sazvježđa ili zviježđe (konstelacije). Pojedina sazvježđa nose posebna imena raznih životinja, sprava i predmeta, a pojedine zvijezde u sazvježdima označene su arapskim, grčkim i latinskim slovima.

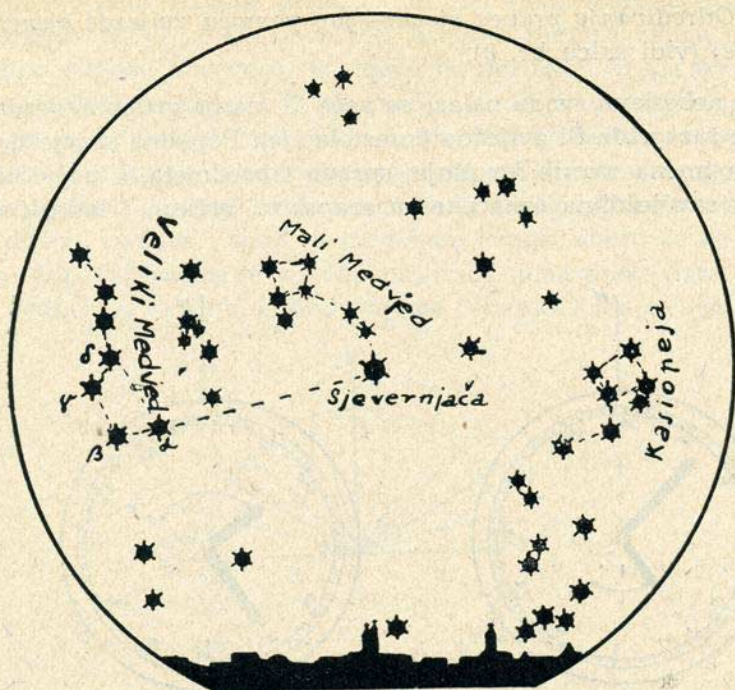
Skica br. 6

Skica br. 7

U blizini sazvježđa Malog medvjeda (Mala kola), a na sjeveru, nalazi se jedna zvijezda koja odskaka sa svojim sjajem — to je zvijezda sjevernjača ili polarna zvijezda. Nju ćemo lagano pronaći pomoću Velikog medvjeda. Veliki medvjed može se lagano naći na nebu svake vedre večeri. Četiri zvijezde α , β , γ , δ , koje predstavljaju kotače na kolima čine jedan trapez, a ostale tri kao slomljena ruda leže u produženju trapezove diagonale β , δ . Ovih 7 glavnih zvijezda približno su istog sjaja.

Ako u mislima spojimo jednim pravcem zvijezde β i α Velikog medvjeda i produžimo ga od β preko α od prilike za 5 takvih dužina, nailazimo na novu zvijezdu istog sjaja kao i one dvije. To je sjevernjača. To je ujedno i najsjajnija zvijezda u zviježđu Malog medvjeda. To je jedina zvijezda na našem nebeskom svodu koja je u toku cijele noći nepokretna.

Skica br. 8

6. Određivanje strana svijeta pomoću mjeseca.

Općenito je poznato, da Zemljin satelit Mjesec u vremenu od mjesec dana ima četiri razna oblika — faze, čiji se datum nalaze upisani u svakom kalendaru. U ovome razdoblju on se u razno doba dana i noći vidi u pojedinim dijelovima svijeta ovako:

Mladi mjesec vidi se oko 6 sati na istoku, a oko 18 sati na zapadu.

Prva četvrt vidi se oko 18 sati na jugu, a oko 24 sata na zapadu.

Pun mjesec vidi se oko 18 sati na istoku, oko 24 sata na jugu i oko 6 sati na zapadu.

Posljednja četvrt vidi se oko 24 sata na istoku, a oko 6 sati na jugu.

7. Određivanje strana svijeta pomoću raznih predmeta.

a) Pomoću drveća u šumi. Na drveću u šumi mahovina i gljive obično rastu na kori sa one strane drveta, koja je okrenuta sjeveru.

b) Pomoću zidova na zgradama. Zidovi okrenuti sjeveru obično su hladniji, vlažniji i tamniji, nego oni koji su okrenuti na druge strane.

c) Pomoću suncokreta. Cvijet suncokret okreće se suncu. Izjutra prema istoku, u podne prema jugu i navečer prema zapadu.

d) Pomoću crkava. Katoličke crkve su zidane tako, da je obično oltar okrenut zapadu, a glavna ulazna vrata na istoku, dok je kod pravoslavnih crkava obrnuto. Kod džamija minareta su okrenuta prema jugu, a glavni ulaz je sa sjeverne strane.

(Nastavak slijedi)

Zlatko Kauzlarić:

Iz dnevnika jednog planinara

Utisci sa Velebita

Produžili smo Premužićevom stazom kroz Srednji Velebit. Staza vodi većim dijelom kroz šikare i šume. Mjestimice je zasuta kamenjem koje se obrušilo sa postranih stijena. Pojedini dijelovi staze služe domaćem stanovništvu, no veći dio staze je neiskorišten. Staza redovito vodi dosta visoko iznad zaselaka koji su obično u dnu doline, u dnu kraških polja. Ona prolazi jedino pored zaseoka Škorpovca.

U Škorpovcu smo se odmarali. Ovaj zaselak ima desetak kuća. Tek što smo sjeli, počeli su iz kuća izlaziti ljudi; okružili su nas i započeli razgovor. Veselilo ih je što vide ponovo planinare kod svojih kuća, jer su posljednji bili kod njih prije 9—10 godina. Oni su toliko odvojeni od ostalog svijeta, da ih je neobično radovailo što mogu razgovarati s nama. Govorili smo najviše o Velebitu. Pokazivali smo im slike planina, geografske karte, vodiče i dr. Zanimalo ih je koliko su visoki vrhovi oko njihova naselja i mi smo sve rekli.

Donijeli su nam vode. Ponudiše nas i kiselim mlijekom.

Seljaci su nam pokazali kuću s koje je bura jedne zime odnijela krov. Pričali su nam o množini snijega koji zapadne zimi oko njihovih kuća. Iz Škorpovca smo produžili prema Alanu. Na cijelom putu — trajao je 5—6 sati — nismo susreli ni jednog čovjeka. Jedino u poljima, na dnu kraških dolina, iznad kojih smo prolazili, vidjeli smo stada i pastire, ponegdje neku sitnu figuru, koja je obrađivala zemlju.

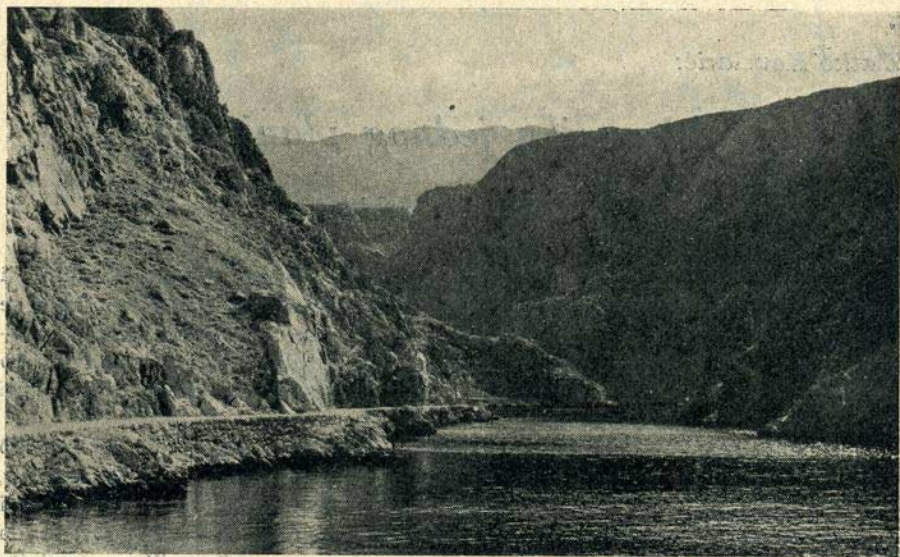
Kad smo došli do raskršća za dom kod Agradenice, Željko se odvojio od nas. Htio je da vidi ruševine đakčkog doma i da se popne na najviši vrh Srednjeg Velebita, na Šatorinu (1624 m).

Boško i ja smo lagano produžili istim smjerom, prema Alanu. Što se staza više približavala Alanu — vodila je većim dijelom kroz šumu — pogled prema moru bio je sve veličanstveniji. Nažalost, magle su nam na mnogo mjesta zastrle vidik, a drugdje nam opet snažna bura nije dopuštala da se zaustavljamo i promatramo pejsaže. Na Alan smo stigli pred mrak, oko 17,30 sati. Pored mjesta gdje Premužićeva staza izbija na cestu što dolazi iz Jablanca, zapazili smo pastirski stan. Ušli smo na tavan i odlučili tamo provesti noć. Smračilo se. Magla je bivala sve gušća i vlažnija.

Zeljko još nije stigao. Postavili smo na stazi hrpu kamenja i papir s uputom kako da nas nađe. Stigao je iza 18 sati. Brzo nas je pronašao.

Zapalili smo svijeću na našem tavanu, zadovoljni da nismo zapali u sličnu situaciju kao prošle noći. Večerali smo i dugo razgovarali. Bura je neprestano duvala, čas jače, čas slabije. Magla je bila toliko gusta i mokra, da je po krovu kapalo kao da pada kiša. Mrkla noć.

10. X. — Prešli smo na područje Sjevernog Velebita. Premužićeva staza prolazi kroz lijepe bukove šume. Prekrivena je debelim slojem lišća, a mnoga

Jablanac: Zavrtnica, u pozadini Velebit područja obrasla su planinskom travom. Na mnogo mjesta morali smo se verati, i preskakivati preko srušenih trulih debala što su ležala na stazi. Neki dijelovi staze bili su potpuno obrasli travom i niskim grmljem. Na travi i lišću grmlja nakupilo se dosta vode i prolazeći kroz mokru travu i grmlje, ubrzo smo smočili noge. Magla je bila tako gusta da nas je močila kao obilna kiša. S bukova lišća kapala je voda.

Kad smo stigli u područje Rožanskih kukova staza se često penjala i spuštala, pravila oštre zavoje, prolazila hrptom ili bila usječena u stijenu iznad dubokih provalija.

Put kroz Sjeverni Velebit je zanimljiviji i raznolikiji nego kroz Srednji; iza lijepih bukavih šuma, prolazi se kraj divljeg stijenja, pa kroz crnogorične šume i visinske pašnjake.

S pojedinih mjesta (Rossijeva kuća, Krajačeva kuća i dr.) vrlo je lijep vidik na more, ali mi nismo imali ništa od toga, jer je vidik zbog magle došao svega desetak metara uokrug, a mjestimice se i smanjivao. Magla i bura pratili su nas na cijelom putu kroz Sjeverni Velebit. Na pojedinim istaknutim mjestima bura je bila toliko snažna, da smo se morali oprezno kretati, da nas ne izbací sa staze u ponor. Drugdje nam je bura opet toliko

otežavala kretanje, duvajući suprotno od pravca našeg napredovanja, da smo se samo sporo mogli pomicati naprijed, nagnuti sasvim koso. Srećom na stazi nema takovih mjesta mnogo, a i ona na koja se naide, nisu duga.

Nakon što sam osjetio što znači bura na Velebitu, shvaćao sam opomene što ih Poljač daje u svom »Vodiču«: Ako zimi u kršu bura puše, tada se ne miči sa svoga mjesta; ako želiš iznijeti živu glavu«; sad su mi postale vjerovatne riječi nekog seljaka, da bura ponekad na prijevojima (Vratnik, Alan) prevrne kola i sruši ih zajedno s konjima u ponor.

Usput smo svratili do Rossijeve i Krajačeve kuće. Obje su opljačkane i oštećene za vrijeme rata. Stoje još samo zidovi i krčev, sve ostalo je odnošeno (kao i kod većine drugih planinarskih kuća na Velebitu, ukoliko nisu potpuno srušene).

Došavši na kraj Premužićeve staze, otišli smo u Oltare na cesti Sv. Juraj—Otočac. Iz Oltara smo se odvezli do Sv. Jurja kamionom što izvozi drvo iz šume. Uveče smo još napravili šetnju od 9 km do Senja, a drugi dan pošli parobrodom u Rijeku.

12. X. ujutro stigli smo u Zagreb. Kako sam već spomenuo, kroz Srednji i Sjeverni Velebit vodi staza ing. Premužića, koju smo cijelu prošli od Oštarija do Oltara. Tek na pojedinim mjestima udaljili smo se s nje, da razgledamo neke zanimljive objekte, koje ona obilazi, ali smo se uvijek ponovno vraćali na nju.

Staza je u svojoj punoj duljini vrlo dobro položena, izbjegava teške uspone, drži prosječnu visinu, a tamo gdje se nije nikako moglo izbjeći veći uspon, olakšalo se penjanje izgradnjom stepenica, kao na pr. u Rožanskim kukovima. Usprkos zapuštenosti i zaraštenosti staza je jasno vidljiva u cijeloj svojoj dužini, tek malo više pažnje treba na raskrsnicama, jer bi se moglo neprimjetno skrenuti s nje. Čini se da je ing. Premužiću bila svrha da sagradi stazu koja bi vodila relativno najkraćim i najlakšim putem kroz Srednji i Sjeverni Velebit, pri čemu je uzeo u obzir lijepe vidike i pejzaže, tako da je ta staza s pravom nazvana »turističkom stazom«.

Stanovnici Velebita služe se njome samo u pojedinim kraćim dijelovima; Premužićeva staza, uostalom, i ne prolazi direktno kroz naseobine Velebita, jer njoj, kako se čini, i nije bila svrha da veže naselje s naseljem. Ovaj moment može se ocijeniti kao nedostatak staze; moglo se pri projektiranju uvažiti oba faktora: trebalo je dati dobru i laku turističku stazu, ali je položiti tako da ona zahvaća veći broj naseobina i da stanovnicima služi kao prometni smjer.

Zbog neuvažavanja prometne funkcionalnosti i zbog ratnih i poslijeratnih prilika na Velebitu, Premužićeva staza je kroz 10 godina svoga postojanja bila uglavnom i većim dijelom neiskorišćivana; njome se kroz sve to vrijeme malo tko služio.

Međutim sa turističkog stanovišta, ona predstavlja vrlo značajan objekt, i njeno obnavljanje i iskorišćavanje u vezi s uređivanjem domova po Velebitu, mnogo će pridonijeti razvijanju turizma i planinarstva u Velebitu. Značenje Premužićeve staze je za planinare veliko i zbog toga što olakšava pristup do brojnih vrhova, koji su u njejoj blizini (Šatorina, Alančić, Zavižan, Mali Rajinac i dr.).

Knjige i časopisi

»ZAŠTITA PRIRODE«, časopis Zavoda za zaštitu i naučno proučavanje prirodnih rijetkosti NR Srbije, izlazi u Beogradu u izdanju Naučne knjige — izdavačkog preduzeća NR Srbije.

List je opremljen dobrim i zanimljivim slikama, a uređuju ga urednik Dušan Čolić sa redakcionim odborom Dr. Simom Grozdanićem, Dr. Milutinom Radovanovićem i Dr. Petrom Stevanovićem.

Sadržaj broja 1/1950. je slijedeći:

Dr. Sima Grozdanić: Zaštita prirode, Dr. Petar Stevanović: Zaštita geološko-paleontoloških i mineraloških objekata, Dr. Milutin Radovanović: Životni uslovi i životinjski svet u pećinama, Dr. Pavle Černjavski: Zaštita biljaka, Vera Broz i Borivoje Novaković: Zaštita egzotičnih biljaka, Boris M. Petrov: O zaštiti sisara, Sergije Matvejev: Zaštita ptica, Dr. Sima Grozdanić: Obedska bara i potreba njene zaštite, Jelena Papić: Naši rezervati, — Zaštita prirode u SSSR.

»LARUS« — časopis ornitološkog zavoda u Zagrebu izišao je kao III. svezak za godinu 1949. sa slijedećim sadržajem:

Konstantin Igalfy: Rezultati prstenovanja ptica Ornitološkog zavoda u Zagrebu u 1948. godini, Sergije Matvejev: Podaci o geografskom rasprostranjenju, ekologiji i sistematici pojedinih ptica u Srbiji, Imre Patkai: Invazije ružičastog čvorka u Mađarskoj, András Keve: Desetgodišnje iskustvo o invazijama kugara svilorepih u Mađarskoj i Karpatskoj kotlini, Henrik Dorning: Neobični pernat ukras kugare, Dragutin Rucner: Ptice Gorskog Kotara, Stanko L. Karaman: Prilozi ornitofauni primorskih krajeva, Stanko L. Karaman: Ornitofauna Skopske kotline, Ivan Tutman: Iz ornitološkog dnevnika, Renata Kroneisl: Prilog poznavanju ornitofaune gorja savsko-dravskog međurječja u Hrvatskoj. Ptice gore Medvednice, Ivan Tutman: Zelučani sadržaji nekih ptica, Kratke bilješke, Vijesti, Bibliografija, Index alphabeticus avium.

»UPUTSTVA ZA OZNAČAVANJE PLANINARSKIH STAZA I PUTEVA« od Ing. Ratimira Stefanovića izdao je Planinarski savez Bosne i Hercegovine u ilustriranoj brošuri sa ovim sadržajem:

Uvod, I. Opšti dio: Znaci za markiranje u našoj državi, II. dio: Pripreme i radnje koje treba obaviti prije markiranja, III. dio: Izvođenje markiranja, Zaključak.

DRUGA SKUPŠTINA PLANINARSKOG SAVEZA JUGOSLAVIJE

održana je na Sljemenu dne 29. i 30. svibnja 1950. godine.

Nakon savjetovanja Izvršnog odbora P. S. J. i sekretarijata planinarskih saveza Narodnih republika u prostorijama P. S. H. u Zagrebu, krenuli su delegati autobusom na Sljeme.

U svečanoj dvorani doma otvorio je skupštinu predsjednik Planinarskog saveza Jugoslavije drug Vlado Popović i pozdravio goste skupštine: druga Vladu Velebita, predsjednika Komiteta za turizam i ugostiteljstvo FNRJ, druga Miloša Veličkovića, predstavnika Fiskulturnog saveza Jugoslavije i sve delegate planinarskih saveza.

»U isto vrijeme«, rekao je drug Popović, »osjećam osobito zadovoljstvo što mogu da pozdravim druga Čop Jožu, kojem se ove godine navršava 40 godina planinarskog rada, a koji se sada nalazi u našoj sredini kao delegat Planinarskog saveza Slovenije. Njemu navršava ove godine punih 30 godina alpinističkog rada, a 25 godina je član službe spasavanja. Drug Čop Joža je pionir našeg alpinizma i u isto vrijeme uzoran primjer kakav treba da bude lik onog planinara, koji se danas bori za izgradnju socijalizma u našoj zemlji, koji se bori za onu sadržinu planinarstva u Jugoslaviji, koja odgovara novim društvenim promjenama nastalim u našoj zemlji«. U daljnjem izlaganju opisao je drug Popović život i rad ovog čvrstog radnika i borca željezare u Jesenicama, zaželio mu na kraju da dugo živi i da se dalje bori za one ideje za koje se bori naše partijsko i državno rukovodstvo i mi planinari Jugoslavije.

Zatim je na prijedlog predsjednika druga Popovića prihvaćeno radno predsjedništvo u koje su ušli drugi: Fedor Košir, Dragoljub Stojčević, Mirko Prebeg, Dr. Milan Zon, Negre Novakovski, Jože Čop i Vladislav Popović.

Predsjednik Fedor Košir predložio je slijedeći dnevni red:

1. Otvorenje — predsjednik P. S. J.
2. Izbor radnog predsjedništva — dva zapisničara, dva ovjervitelja zapisnika, izbor kandidacione komisije i izbor komisije za zaključke.
3. Izvještaj Planinarskog saveza Jugoslavije.
4. Izvještaj o alpinizmu i službi spasavanja.
5. Podjela rada na komisije za 30. V.:

1. Diskusija po izvještajima.
2. Izvještaj nadzornog odbora.
3. Izbori.
4. Prijedlozi komisija i zaključci.
5. Razno.

Na prijedlog radnog predsjedništva izabrani su u kandidacionu komisiju drugovi Dr. Rudi Kioviski, Josip Grčić, Janko Zupanc, Duško Jovanović i Ivo Lukanc, a u komisiju za zaključke drugovi Jovo Ščekić, Petar Lučić-Roki i Ivo Lukanc.

Nakon izvještaja organizacionog sekretara Dr. Bojana Špicera o radu Planinarskog saveza Jugoslavije, podnijeli su izvještaje o alpinizmu drug Boško Ivanović i o službi spasavanja drug Uroš Župančić.

Zatim je rad skupštine podijeljen na komisije za organizaciona pitanja, za finansijsko-materijalna pitanja, za alpinizam i službu spasavanja i na komisiju za propagandu. Ove su komisije radile do kasne noći.

U jutro 30. svibnja skupština je nastavila radom i to najprije čitanjem prijedloga komisija, diskusi-

jom po prijedlozima i zatim prihvaćanjem prijedloga odnosno donošenjem zaključaka.

Komisija za organizaciona pitanja čitala je Statut Planinarskog saveza Jugoslavije izmijenjen i dopunjen u duhu prekretnice, koja se, kako je rekao drug Popović, stvara kod nas u Planinarskom savezu na osnovu iskustava našeg rada obzirom na vanjske i unutrašnje političke događaje u svijetu, obzirom na stupanj razvoja socijalizma u našoj zemlji, na uspjehe postignute u tom pogledu i s obzirom na značaj koji danas u ovom momentu fiskultura uopće treba imati u daljnjem razvitku naše zemlje, u pružanju mogućnosti boljih uslova života našim ljudima.

Na prijedlog komisije za finansijsko-materijalna pitanja doneseni su nakon diskusije slijedeći zaključci:

1. Planinarski savezi Narodnih republika treba da dostave planove za izgradnju planinarskih objekata (domova, kuća, skloništa, baraka i puteva) najkasnije do kraja mjeseca augusta ove godine, a za plan izgradnje 1951. godine.

2. Planinarske domove treba dati na upravu planinarskim društvima u vlastitoj režiji, $\frac{1}{2}$ opskrbnika-namještenika. U upravu planinarskih društava treba da pređu svi planinarski objekti, zemljišta i sva ostala pokretna i nepokretna imovina koja je bila u vlasništvu planinarskih organizacija prije oslobođenja, kao i ona koja nisu bila u upravi planinarskih organizacija ali služe planinarstvu.

3. Centralni odbor Planinarskog saveza Jugoslavije treba da riješi pitanje radnog odnosa i socijalnog osiguranja stalnih nosača.

4. Naročitu pažnju posvetiti planiranju u planinarskoj organizaciji. Sistem planiranja mora obuhvatiti finansijsko planiranje, materijalno planiranje, planiranje cijena u pla-

ninarskim domovima i planiranje investicija. Treba usvojiti jedinstvenu budžetsku kvalifikaciju za planinarska društva i klasifikaciju rekvizita, koju je izradio Planinarski savez Slovenije.

5. U planinarskim domovima treba uvesti dvostruke cijene za noćenje i ishranu — povlašćene, za sve članove planinarskih društava na teritoriju FNRJ u svim planinarskim objektima i više cijene za nečlanove. Članovi Planinarskog saveza Jugoslavije moraju imati prednost u svim planinarskim domovima na teritoriju FNRJ prilikom smještaja i hrane i oslobađaju se plaćanja doprinosa za GSS. Planinarski savez Jugoslavije treba da izradi paušalno plaćanje poreza na promet proizvoda po prijedlozima republičkih planinarskih saveza.

6. Planinarski savez Jugoslavije treba da posreduje kod izmjene iskustava pojedinih republičkih saveza, naročito na području planinarenja, upravljanja planinarskim domovima, knjigovodstva i t. d. Prema potrebi Planinarski savez Jugoslavije će sazivati stručna savjetovanja finansijsko-materijalnih referenata republičkih saveza.

7. Planinarski savez Jugoslavije i planinarski savezi Narodnih republika treba aktivno da učestvuju kod sastavljanja proizvodnih planova i izrade planinarskih rekvizita. Sve kontingente planinarskih rekvizita treba da raspodjeljuju isključivo planinarski savezi Narodnih republika. Kvalitet planinarskih rekvizita mora se na svaki način poboljšati, jer dosadašnji kvalitet u mnogome ne zadovoljava. Planinarski savezi Narodnih republika treba da pristupe izradi planinarskih rekvizita u vlastitoj režiji.

8. Planinarski savezi Narodnih republika moraju učvrstiti svoje finansijsko-materijalno poslovanje po-

moću formiranja finansijsko-materijalnih komisija koje će se sastaviti od referenata za pojedine sektore rada, pod rukovodstvom referenta za finansijsko - materijalno poslovanje planinarskih saveza Narodnih republika. Planinarski savez Jugoslavije treba da izradi jednoobrazni okvirni finansijsko-materijalni Pravilnik do 1. septembra 1950. godine.

9. Planinarski savez Jugoslavije treba da izradi kod mjerodavnih saveznih organa odobrenje planova radne snage za planinarske saveze Narodnih republika.

10. Planinarski savezi Narodnih republika treba da obrate naročitu pažnju na ubiranje vlastitih prihoda, naročito članarine. Procenat koji pripada Planinarskom savezu Jugoslavije neka se redovno dostavlja istome. Finansijskim planovima ne smije se planirati retroaktivno plaćanje doprinosa. Planinarski savezi Narodnih republika neka razrade pitanje ubiranja vlastitih prihoda i podnesu izvještaj sa savjetovanja koje treba da se održi do 1. augusta 1950. godine. Družine u sastavu planinarskih društava ne plaćaju članarinu i upisninu Planinarskom savezu Jugoslavije.

11. Centralni odbor Planinarskog saveza Jugoslavije treba da prouči i izradi odobrenje za povlašćenu vožnju na JDŽ.

Prijedlog zaključaka komisije za propagandu pročitao je drug Jovo Ščekić:

Zadatak planinarske organizacije jeste da propagira planinarsku organizaciju kao organizaciju u kojoj se jačaju i čeliče naši radni ljudi i omladina, koja im daje zdravlje, razonodu i zabavu dostojnu socijalističkog čovjeka, razvija fiziološke osobine koje odlikuju našeg graditelja socijalizma i kroz sve to priprema svoje članove da budu pri-

premni i sposobni da brane tekovine narodne revolucije.

U propagiranju planinarstva treba prvenstveno polaziti od stalne planinarske aktivnosti članstva, a to znači izleta, logora, pohoda i alpinističkih uspona. Dobro organizirani izleti najbolje su sredstvo za populariziranje planinarstva kako kod učesnika tako i kod onih koji se još nisu uključili u planinarstvo. Svaki planinar, a naročito član alpinističkog odsjeka i gorske službe spasavanja, treba da bude svojom aktivnošću u organizaciji i van nje agitator i propagandista.

Nekulturno ponašanje članova i rukovodilaca nije samo loša osobina pojedinca ili kolektiva, nego je to akt koji ruši ugled organizacije u očima onih koji nisu naši članovi. Prema tome od aktivnih članova, od njihovog ponašanja u domu, vozu, na izletu ovisi kako će naši članovi propagandno djelovati. No ovo nije sve iako je osnovno. Naše organizacije treba da koriste i druga sredstva populariziranja organizacije i njenih zadataka.

Prije nego što predem na ta sredstva, moram vas izvjestiti da smo mi izdvojili još jedno pitanje — u propagiranju planinarstva i mobiliziranju za nove članove u naše organizacije prilično veliku ulogu imaju velike planinarske manifestacije, priredbe, koje se organiziraju za velike političke događaje ili narodne praznike, kao što je to Štafeta maršala Tita, masovni pohodi 1. maja, 29. novembra i t. d.

Planinarski savez Jugoslavije sa planinarskim savezima Narodnih republika organizirat će planinarsku Titovu štafetu svake, a prvi puta 1951. godine. Sada da se vratim na sredstva.

1. Štampa. — Smatramo da po štampi treba donijeti slijedeće zaključke: Ostvarenje suradnje u po-

stojećoj dnevnoj i sportskoj štampi na taj način što bi se davali dopisi o aktivnosti naše organizacije, kratki dopisi iz naših društava i od strane dopisnika. Treba pisati o aktivnosti, što je naša organizacija učinila, koliko je aktivna, koji izleti su priređeni i t. d. Pokrenuti časopis u Narodnim republikama, prema mogućnosti bilten ili časopis, koji bi obrađivao zajednička pitanja, davao opće smjernice. Zadatak bi bio časopisa da svojom solidnom tehničkom opremom i sadržajem, dobrim fotografijama i crtežima reprezentira naše planinarstvo u našoj zemlji i izvan nje.

2. Fotografija. — Boriti se za razvijanje kulta planinarske fotografije. U tom smislu poduzeti neke organizacione mjere, osnivati fotosekcije pri društvima, klubovima planinara, koji će se u isto vrijeme uključiti u organizacije Narodne tehnike. U tom cilju pored izloga, koje treba da imaju osnovne organizacije, povremeno organizirati izložbe, pojačati izradbu plakata, prospekata i razglednica. Mi dajemo prijedlog da planinarski savezi Narodnih republika između sebe izmjenjuju materijal za izloge, tako da Planinarski savez Srbije pošalje u Ljubljanu materijal za izlog, a Planinarski savez Srbije da primi od Slovenije materijal da bi se u Beogradu prikazale slike iz slovenskih planina.

3. Film. — Treba ostvariti vezu sa poduzećima republičkim i poduzećem Zvezda i pogledu spremanja scenarijuma za dokumentarne filmove. Ispitati mogućnost za pravljene umjetničkih filmova koji bi imali za sadržaj nešto iz našeg planinarskog života. Posebnu pažnju obratiti snimanju ovog rada na populariziranju planinarstva, iz života u planini, snimanju logora Narodne omladine u kojima će ove godine logorovati 70.000 članova Narodne

omladine Jugoslavije. Zatim, ispitati mogućnosti da nam republička filmska poduzeća i centralna savezna poduzeća stave na raspolaganje kopije pojedinih bilo dokumentarnih bilo drugih filmova gdje se radi o planinarstvu. U tom cilju formirati ekipe koje bi išle na teren sa predavačima. Posvetiti pažnju diapozitivima.

4. Radio. — Predlažemo da se ovakove vijesti, kakove se osiguravaju za štampu, isto tako osiguraju za radio-stanicu. Pored toga prigodne reportaže sa marševa, pohoda i akcija. Da se uspostavi kontakt sa radio stanicom u pogledu održavanja planinarskih predavanja.

5. Predavanja i seminari — razviti akciju da se održavaju predavanja u društvima, na narodnim univerzitetima, u sindikalnim podružnicama, velikim industrijskim kolektivima i školama. Za prvo vrijeme formirati pri planinarskim savezima Narodnih republika aktive predavača koji bi slali predavače na teren i pripremali teze ili pripremali gotova predavanja za organizacije na terenu.

Dalje, komisija koja je razrađivala propagandu predlaže, da se u našim organizacijama posveti daleko veća pažnja prikupljanju historijskog materijala o razvitku naših organizacija. U tom smislu je potrebno da se u planinarskim savezima, u Narodnim republikama postave referenti za historiju u okviru propagandnog odsjeka. Treba početi sa prikupljanjem materijala. Planinarski savezi Narodnih republika koji imaju više te mogućnosti, mogu da pridu pripremanju muzeja, koji bi imali takav materijal iz historije našeg planinarstva.

Jedan od naših daljnjih zaključaka jeste da se pojača akcija na izdavanju planinarske značke, između ostalih da se ispita mogućnost stva-

ranja boljeg znaka planinara Jugoslavije. Dalje, da se pride stvaranju prigodnih znački naročito prilikom marševa, značke koje bi dobivali oni planinari koji učestvuju na takvim manifestacijama i marševima kao što su marševi putem četvrtre i pete ofenzive, spomen-marševi.

Zatim predlažemo da treba približiti planinarstvo i planinarsku aktivnost našim umjetnicima, da se umjetnici sažive sa planinarstvom i da pomoću umjetničkog izražavanja prikažu planinarsku aktivnost. Tako predlažemo da Centralni odbor poduzme mjere za komponiranje kako teksta tako i muzičke obrade planinarskih marševa koji će se pjevati na našim izletima, pohodima u naše domove, da se pride široj obradi tih naših planinarskih motiva u slikarstvu, da se pride planinarskoj priči ili možda većem djelu i stvaranju sa planinarskom tematikom, zatim da naši časopisi sa više pažnje prikupljaju materijal iz starije i narodne književnosti u kojima se govori o planinama. Naša linija neka bude ta da se umjetnici privedu planinarskoj aktivnosti.

Nakon prijedloga komisije za alpinizam razvila se veoma živa diskusija, koja je najbolje dokazala od kolike je važnosti pravilan razvoj alpinizma kod nas i da mu treba posvetiti punu i ozbiljnu pažnju i pomoć.

Predsjedavajući je zatim pozvao skupštinu da pristupi tajnom glasanju za Centralni odbor Planinarskog saveza Jugoslavije. Većinom glasova izabran je sljedeći Centralni odbor:

Predsjednik: Kušić Rade.

Potpredsjednici: Vlado Velebit, Pepica Kardelj i Vladislav Popović.

Sekretari: Vodušek Žiga i Šolince Jože.

Odbornici: Milica Šarić-Vukmanović, Mile Čuprić, Lavoslav Dolinšek, Vojko Nikolić, Milan Pemšek, Dr. Rudi Kioviski, Boško Ivanović, Blažo

Jovanović, Velja Vasić, Boško Krstić, Bojan Špicer, Branko Peruničić, Zora Stojčević, Dragomir Stošić, Joža Čop, Fedor Košir, Tone Bučar, Miloš Velnar, Uroš Zupančić, Mirko Lorger, Tine Orel, Marijan Keršić, Jože Pogačnik, Jože Pavlin, Andrej More, Mirko Prebeg, Slavo Brezovečki, Josip Mesarić, Dr. Zlatko Majtin, Drago Mlač, Janko Zupanc, Petar Lučić-Roki, Edvin Rakoš, Mihajlo Svalič, Radivoj Radanov, Miladin Radnović, Dragomir Stojčević, Daro Djambaz, Milan Dimitrovski, Minče Aleksandrov, Negre Novakovski, Joža Engel, Dr. Milan Zon, Drago Entraut, Lujo Dic, Đoko Petrović, Slavko Čuković, Mita Dodekin i Mitko Zafirov.

Daljnji rad skupštine odvijao se kroz diskusiju o iskustvima i metodama rada republičkih saveza. Na kraju skupštine jednoglasno je prihvaćen prijedlog, da se Maršalu Jugoslavije Josipu Brozu-Titu uputi brzojav sljedećeg sadržaja:

»Dragi druže Tito!

Pozdravljamo Te sa druge godišnje skupštine Planinarskog saveza Jugoslavije i obećavamo da ćemo se i dalje boriti za omasovljenje planinarske organizacije kako bi našim radnim ljudima — graditeljima socijalizma — pružili kroz boravak u planini zdravlje, odmor, razonodu i zabavu.

Upoznat ćemo i dalje naše članove sa ljepotama naše domovine i našom slavnom historijom, razvijajući socijalistički patriotizam i spremnost za izvršenje časnog zadatka — obrane tekovina narodne revolucije. Zadržujemo se da ćemo kroz našu cjelokupnu aktivnost pripremati članove planinarske organizacije za obranu naše socijalističke domovine i naše nacionalne nezavisnosti od svih imperijalističkih nasrta sa zapada ili istoka.

Delegati II. godišnje

skupštine PSJ»

ŠKOLA PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE U JUŽNOM VELEBITU

Krajem mjeseca svibnja do polovice lipnja ove godine održana je škola za planinarske instruktore u Južnom Velebitu. Uz iskusne nastavnike, koje je dao Planinarski savez Hrvatske, školi su prisustvovala 32 polaznika iz raznih planinarskih centara Hrvatske, te gosti iz NR Makedonije i Srbije.

Teoretska nastava bila je usko povezana sa praksom, a obrađeni su najosnovniji elementi planinarstva sa svim planinarstvu potrebnim vještinama i predmetima iz prirodnih nauka. Za vrijeme nastave održavani su redoviti satovi iz vanarmijske obuke i idejno-politička predavanja, kojima je rukovodio kapetan J. A. drug Nikola Trikić, član izvršnog odbora P. S. H.

Škola je bila materijalno i tehnički vrlo dobro opremljena, pa je tako iz Zagreba bio dopremljen montažni drveni objekt, u kojem je bila smještena velika blagovaona, kuhinja i neke manje prostorije. Logor je imao električnu rasvjetu na vlastiti pogon, kino-aparaturu i aparat za projekciju diapozitiva.

Obzirom na to, da se škola održavala pod Velebitom, dakle u kraju koji je daleko izvan glavnih prometnih veza, to su zanimljive kino-predstave privukle pozornost stanovništva susjednih sela, a dolazila su i školska djeca sa učiteljicama sa otoka Paga.

Polaznici su sa uspjehom završili školu, pa je tako i ove godine planinarski stručni kadar dobio znatno pojačanje.

KNJIŽNICA P. D. ZAGREB

navršila je godišnjicu rada dne 17. III. 1950. god. Knjižnica broji 750 knjiga raznih struka i to:

Alpinizam, časopisi, fotografija, geografija, prirodne nauke, putopisi, skijanje, vodiči, priručnici, kalendari, zdravstvo, zemljopisne karte i razno.

Izdavanje knjiga vrši se jedamput tjedno i to četvrtkom od 17—19 sati, a knjige mogu dobiti odnosno posuditi svi članovi uz predočenje planinarske legitimacije i uplate 1 Din za posuđenu knjigu. Knjiga se može posuditi najdulje na 14 dana, a za svaki dan zakašnjenja plaća se 1 Din globe.

Od osnutka knjižnice do danas (godina dana) posuđeno je 785 knjiga.

Knjige se rado posuđuju i uredno vraćaju.

PLANINARSKO DRUŠTVO SLAV. POŽEGA

broji već danas 365 članova i 50 pionira, tako da je u omasovljenju članstva društvo premašilo godišnji plan za 115 članova. Priređeno je osam manjih izleta u okolicu i tri veća: na Glavicu kod Zagreba, Učku, te Bled i okolicu.

Društvo se sada priprema za izgradnju planinarskog doma pod Lopjacom i piramide na vrhu od 658 m visine. Članovi daju dobrovoljne frontovske brigade koje se takmiče. Osim toga dobrovoljno rade na čišćenju i uređenju kupališta u Velikoj, koje je po svojoj ljekovitosti jedno od najboljih kupališta u Hrvatskoj.

Do sada je na ovim radovima dano 530 dobrovoljnih sati, a požrtvovnim radom naročito su se istakli Zvonko Vodinelić, Slavko Sertić, Slavko Novosad, Ivanka Novak i Stefica Novosad.

Propagandni sektor također marljivo radi. Svakih 14 dana uređuju se propagandni ormarići, a do danas je održano sedam masovnih sasta-

naka sa stručnim i političkim predavanjima i glazbenim programom. Ove sastanke posjećuje redovito oko 100 članova.

S. L.

RAZVIJANJE PLANINARSKIH DRUŠTAVA U VOJVODINI

Na osnovu sugestije Planinarskog saveza Srbije, A. P. V. osnovano je u Apatinu Planinarsko društvo sa starim i iskusnim planinarima. Društvo je osnovano 24. aprila 1950. godine, a kao najmlađe društvo broji danas 137 planinara i 80 pioniraplaninara.

Spomenuto društvo priredilo je do sada slijedeće izlete:

Palić kod Subotice, Erdut, Aljmaš, Batina na Dunavu, te razne ture u šume Belje i okoline.

U Vojvodini osnovana su slijedeća planinarska društva:

Planinarsko društvo Apatin, Bajmok, Vršac, Bačka Topola, Srem. Mitrovica, »Fruškogorski Venac« Novi Sad, »Zmajevac« Vrdnik, »Iriški venac« Irig, »Crveni Cot« Petrovaradin, »Dr. Laza Marković« Irig, »Dr. Rad. Šimonović« Sombor, »Željezničar« Indija, Gimnast. društvo Srem. Karlovci, Kovin, Pančevo, Beočin, dok su planinarska društva Bela Crkva, Subotica i Zrenjanin u formiranju.

Prvi uspon na Visočicu 1950. godine

Velebit je bez sumnje jedna od najljepših, najgordijih planina uz naš Jadran, sa krasnim vidicima na more i na ličku pozadinu.

Najviši vrhovi, Vaganski Vrh (1798 m) i Visočica (1619 m) sa svojim krasnim vidicama odavno su privlačili naše i strane planinare.

Procvat planinarstva nakon Oslobođenja na širokoj socijalističkoj bazi daleko će povećati interes za Velebit kod trudbenika svih naših većih privrednih centara u NR Hrvatskoj i van nje.

U tom smislu krupan je korak naprijed osnivanje Planinarskog društva »Visočica« sa centrom u Gospiću i sa ograncima u Divoselu, Medaku i Raduču. Sva ta mjesta nalaze se uz prugu za Split, tako da će ovi ogranci služiti kao prihvatista za planinare koji budu dolazili. U Divoselu na pr. već postoji ugovorni vodič društva »Visočice« iz Gospića drug Nikica Vujnović (kbr. 22), koji je na raspolaganju za vođenje uz ugovornu dnevnicu.

Ove godine već rano u proljeće, dok je snijeg u debeloj naslazi još pokrivao vrhove Velebita, interesirali su se planinari podružnice »Singer« iz Zagreba i planinari Dubrovnika za uspon na Velebit. Čim je snijeg okopnio, dne 7. V. o. g., krenula je grupa petnaestorice planinara »Visočice« iz Gospića na vrh Visočicu.

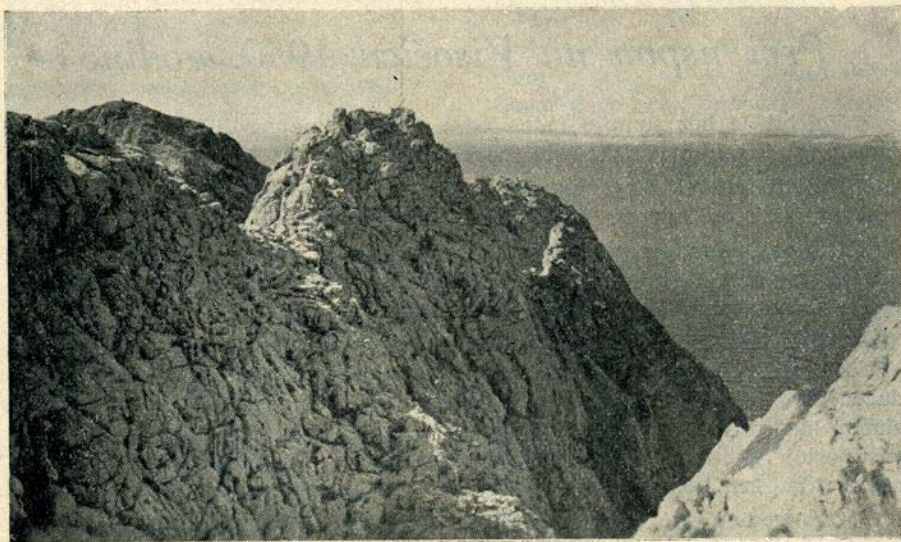
Staza za uspon bila je suha, dobro se prepoznavala, a markacije od g. 1935. još uvijek se dobro poznaju. Grupa je krenula u 4.30 sati iz Gospića, a u 6 sati stigla na Dulibe kod Delukinog izvora sa kojeg mjesta počinje uspon. Uz češće odmore, jer pojedinci nisu bili trenirani za uspon, stiglo se u 12 sati na mjesto bivšeg, sada razorenog planinarskog doma, tik pod vrhom Visočice. Bistra i kao led hladna voda Ivinog vrela u blizini razvalina doma poslužila je kao sjajna okrepa nakon jela sa »vučjim« apetitom. Bio je divan

vedar dan tako da je vidik na more i na Liku izazvao neopisivu radost. Vide se kao na dlanu južni dijelovi otoka Paga, u daljini otok Vis i obrisi ostalih otoka.

Grad Nin također se vidi, dok Zadar nije bilo moguće vidjeti bez dobrog dogleda. Grad Gospić, te sela Bilaj, a naročito Čitluk vide se jasno sa svakom pojedinom kućom. Divan reljef nižih vrhova Velebita doživljuje se kao da čovjek pred sobom ima reljefnu mapu gigantskih razmjera. Oko jednog sata popodne na moru i uz primorje počela je izrazitim šumom padati kiša, dok se nad gospićkim bazenom blago igrala sjena oblaka osjenjavajući čas jedno selo, čas drugo, kao igra rasvjete na divnoj veličanstvenoj pozornici.

Sitna i ugodna kiša ipak je pokrenula grupu na povratak. Spuštalo se brzo, najkraćim putem. Vodič Nikica Vujnović u gumenim opancima silazio je prvi, brzo i spretno. Za samā dva sata bili smo sa vrha Visočice od piramide do podnožja kod Delukinog vrela. Nitko nije bio previše umoran, svi su bili radosni da je prvi uspon 1950. g. na Visočicu tako dobro uspio.

Ing. Ivan Banić, Gospić

Jablanac: Strma obala Velebita